

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ОБЛІКУ**

Луцик Ігор Романович

**МІСЦЕВЕ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНА
ПРАКТИКА ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ**

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи ФПФм-22
І. Р. Луцик

Науковий керівник:
к.е.н., доц. О. В. Квасниця

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту

«____» _____ 2024 р.
Завідувач кафедри

Тернопіль – 2024

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ	6
1.1. Економічний зміст, ключові ознаки та функції місцевих податків та зборів	6
1.2. Нормативно-правове забезпечення місцевого оподаткування в Україні.....	15
Висновки до розділу 1.....	22
Розділ 2. ДІЮЧА ПРАКТИКА ЗДІЙСНЕННЯ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	23
2.1. Особливості справляння місцевих податків і зборів.....	23
2.2. Фіскальна ефективність справляння місцевих податків і зборів.....	30
2.3 Роль місцевих податків та зборів в бюджеті міста.....	36
Висновки до розділу 2.....	39
Розділ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	40
3.1. Зарубіжний практика місцевого оподаткування та можливості застосування у вітчизняних реалій.....	40
3.2. Напрями удосконалення місцевого оподаткування.....	47
Висновки до розділу 3.....	52
Висновки.....	54
Список використаних джерел.....	57

ВСТУП

В сучасній демократичній державі неможливо уявити собі ефективне функціонування без дієвої системи місцевого самоврядування. Саме вона дає можливість громадам самостійно вирішувати питання, які безпосередньо впливають на їхнє життя, та створювати сприятливі умови для розвитку. Для виконання своїх повноважень та забезпечення належного рівня життя мешканців, органи місцевого самоврядування потребують достатнього фінансування. Це фінансування має надходити з відповідних бюджетів, адже саме воно є основою для реалізації їхніх програм та ініціатив. Фінансова самодостатність є ключовим фактором для ефективного функціонування місцевого самоврядування. Її забезпечення дозволить органам влади на місцях краще відповідати на потреби громади та сприяти її розвитку.

Місцеві податки і збори виступають важливим джерелом надходжень до бюджетів органів місцевого самоврядування, а мають стати ключовим.

Основним завданням фінансово-бюджетної політики держави є збільшення ролі місцевого оподаткування за рахунок росту частки у власних доходах місцевих бюджетах

Питання сутності, ролі та удосконалення функціонування місцевих податків та зборів, їх наукове обґрунтування з урахуванням впливу на розвиток країни досліджували такі зарубіжні науковці, як: А. Сміт, Дж. М. Кейнс, Дж. Б'юкенен, Д. Рікардо, та інші. Вітчизняними науковцями, які приділяли значну увагу дослідженню проблематики місцевого оподаткування приділяли: В. Геець, В. Дем'янишин, В. Захожай, К. Захожай, О. Крилиленко, Я. Литвиненко, Р. Литвиненко, Е. Лібанова, І. Лук'яненко, В. Опарін, В. Письменний, В. Федосов. С. Юрій та інші.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних засад місцевих податків та зборів, аналіз практики здійснення місцевого оподаткування в Україні, виявлення тенденцій у зміні обсягів та структурі

податкових надходжень органів місцевого самоврядування, а також розробку рекомендацій щодо поглиблення теоретичних засад і вдосконалення процесів використання місцевих податків та зборів з урахуванням кращих зарубіжних практик та сучасних реалій.

Дана мета має комплексний характер і потребує вирішення наступних **завдань**:

- розкрити економічний зміст, ключові ознаки та функції місцевого оподаткування;
- розглянути методику формування податкових надходжень органів місцевого самоврядування та їх розпорядження;
- оцінити практику здійснення місцевого оподаткування на сучасному етапі розвитку податкової системи України;
- визначити роль місцевих податків та зборів в бюджетах органів місцевого самоврядування;
- вивчити зарубіжний досвід функціонування системи місцевого оподаткування;
- обґрунтувати основні шляхи покращення здійснення місцевого оподаткування в Україні.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є місцеві податки та збори.

Предметом дослідження виступають економічні відносини, які виникають в процесі справляння місцевих податків та зборів органами місцевого самоврядування.

Методи дослідження. В процесі написання кваліфікаційної роботи використано діалектичний і системний методологічні підходи, доповнили їх комплексом загальнонаукових і спеціальних методів наукового дослідження. Зокрема, методи узагальнення, групування, порівняння, аналізу та синтезу, сутності, ключових ознак та функцій місцевих податків та зборів; методи економічного аналізу, порівняння, графічного відображення, табличного аналізу та інші були використані при розкритті практики та дослідженні і

аналізу справляння місцевих податків та зборів; оцінювання зарубіжної практики були проведені із застосуванням наукових методів порівняння, аналізу та синтезу, аналогії.

Інформаційну базу кваліфікаційної роботи забезпечує нормативно-правова база з оподаткування та місцевого оподаткування, навчальна література, наукові праці та статті, монографії, тези в матеріалах конференцій з теми оподаткування, дані статистики, публікації інформаційно-аналітичних та спеціалізованих ресурсів, інші джерела.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у розширенні розуміння сутності місцевих податків та зборів, узагальнення і систематизація розуміння специфіки їх справляння в сьогоденні, формулювання власного бачення цієї наукової проблеми.

Практичне значення роботи. Результати цієї кваліфікаційної роботи можуть бути використані в діяльності органів місцевого самоврядування.

Апробація результатів дослідження. Напрацювання автора в даній тематиці були відображені у наукових публікаціях, що представлені у збірниках наукових праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія: «Дефініція поняття «Місцеві податки та збори» в сучасній економічній літературі» [53], «Фіскальна ефективність справляння місцевих податків та зборів в сучасних умовах» [54], «Роль місцевого оподаткування в бюджеті міста» [55].

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох основних розділів, висновку, списку використаних джерел. Робота викладена на 65 сторінках машинописного тексту, містить 10 таблиць, 15 рисунків, 82 позиції у списку використаних джерел.

Розділ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ

1.1. Економічний зміст, ключові ознаки та функції місцевих податків та зборів

Основним фінансовим ресурсом що забезпечує існування держави і дозволяє їй виконувати свої функції є податки, саме через це вони пов'язані із інститутом державності починаючи із перших розвинених цивілізації та розвиваються і еволюціонують разом. Вишневський В.П., зазначав, що «податки виникли одночасно із державою і є її невід'ємною частиною, забезпечуючи фінансову основу діяльності органів влади за рахунок перерозподілу частини національного доходу» [16, с.10], та підтримувався аналогічної думки.

Звичайно, податок є одним, із важливих понять економічної науки, проте той факт, що економічна теорія не має в розпорядженні загальноприйнятих трактувань та визначень понять «податок» та «місцеві податки і збори» звертає на себе увагу. Відсутність одностайної точки зору пояснюється складністю розуміння його сутності, зумовлене тим, що це одночасно економічне, господарське та правове явище. Економічний зміст податку, як складне та багатогранне явище, протягом століть досліджується науковцями, проте й досі викликає дискусії. Традиційні методи пояснення не завжди дають вичерпну картину, адже податки мають багатофункціональний характер і впливають на різні аспекти економіки.

Внаслідок складності теми, існує безліч дефініцій податку, які акцентують увагу на різних його аспектах. Деякі з них роблять акцент на фіскальній функції, інші – на регулюючій, ще інші – на соціальній.

Класичне, у сучасному розумінні, визначення терміну «податки» було сформовано А. Смітом у його науковій праці «Дослідження про природу і

причини багатства народів» (1776р.), окреслив податки як впорядковане і систематичне вилучення частини доходів суб'єктів господарювання, а також сформулював основні принципи оподаткування. [73, с.506].

Продовжуючи дослідження А. Сміта, Д. Рікардо у праці «Початок політичної економії та податкового обкладання» (1817р.) висунув нові ідеї про податки і оподаткування, чітко сформулювавши завдання податкової політики держави – вона повинна сприяти нагромадженню, збільшенню та розширенню виробництва [76].

Чітке визначення терміну «податок» починає сформовуватись в ХІХ столітті, в силу того, що виникає необхідність розмежовувати окремо податки від інших подібних платежів. Так, до таких ознак, які відрізняли їх від інших платежів відносили:

- односторонній характер платежу, відсутність зворотнього руху послуг і товарів;
- економічний характер платежа, під яким передбачається фактичний грошовий та/або натуральний платіж, так як економічний характер протиставляється особистому (внесок службою чи працею);
- платіж має здійснюватись державі або суспільним групам (містам чи земствам)
- платіж призначений для задоволення необхідних потреб і пов'язаних з цими потребами затрат, тобто фінансування державних витрат [17].

Розвиток цивілізації, зміна певних суспільно-економічних формації, змінювали сутність, форми та ролі податків, стаючи більш прийнятними для економіки і платників податків, а з ним і змінювався науковий підхід до трактування поняття. Податки стали важливим, якщо не основним, джерелом накопичення бюджету держави та фінансування витрат, пов'язаних із утриманням державного апарату, розвитком освіти, науки, регулюванням суспільної і господарської діяльності, а оподаткування набуває все більш впорядкованого характеру.

В економічній літературі сьогодення існують різні визначення терміну «податок» (дод. А).

Автори здебільшого однастайні в розумінні сутності податку, всі сходяться на таких аспектах:

1. однотипність, що відображається у безперечному стягненні до бюджету держави;
2. визначення говорять про те, що суспільний устрій в країні не впливає на справляння податкових платежів;
3. переважна більшість атрибутів податку мають, насамперед, правове значення.

В наведених підходах щодо визначення сутності податків, вони переважно характеризуються як платежі, яким притаманні такі ознаки: обов'язковість сплати, індивідуальна безоплатність, регулярність, примусовість, безповоротність, законність, що вилучається державою і покликані забезпечувати виконання покладених на неї функцій.

Узагальнення підходів науковців щодо визначення сутності поняття «податки» дозволяє класифікувати їх за характерними ознаками з точки зору фінансово-економічного, соціально-економічного, філософського, та правового змісту (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Класифікація змістовних характеристик поняття «податок»

Джерело: складено автором

У межах чинного законодавства закріпленні основні поняття:

«податок» - це обов'язковий та безумовний платіж до бюджету відповідного рівня, що справляється з платників податку»;

«збір» - це обов'язковий платіж до бюджету відповідного рівня, він справляється з платників зборів, та є умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій» [65, ст. 6].

Враховуючи вище викладене, можна зробити висновок, що «податок» - багатогранне поняття, яке потрібно розглядати в контексті і від нього відштовхуватись.

Узагальнивши всі попередні трактування, можна так сформулювати сутність поняття «податку» - це безумовний, обов'язковий, законодавчо визначений платіж, який сплачується до бюджету відповідного рівня задля фінансового забезпечення діяльності держави (органів місцевого самоврядування) і задоволення суспільних потреб.

Наповнення місцевих бюджетів покладено саме на місцеві податки та збори і в умовах реформування та переходу до більшої децентралізації їх роль та вага буде тільки збільшуватись.

Фінансова децентралізація має велике значення тому, що вона є однією з факторів незалежності та ефективності органів місцевого самоврядування на підконтрольних їм територіях, сприяє розвитку громади, враховуючи особливості природно-кліматичного, географічно-територіального, економіко-правового, соціально-політичного характеру територій [20, с.1–2].

Підписання Європейської хартії місцевого самоврядування – це не лише крок до інтеграції з ЄС, але й важливий етап на шляху до децентралізації влади в Україні. Фінансова самостійність ОМС робить їх більш ефективними, підзвітними та стимулює розвиток місцевих громад.

Цей документ гарантує органам місцевого самоврядування (ОМС) право на власні фінансові ресурси (ОМС отримують доступ до коштів, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень), фінансову самостійність (це дає їм можливість самостійно планувати та реалізовувати свою політику, не покладаючись виключно на державне фінансування), діяти в рамках національної економічної політики (ОМС зобов'язані діяти у відповідності до загальних принципів економічної політики держави, але мають значну свободу дій у питаннях, що стосуються їхньої компетенції).

Кожна одиниця адміністративно-територіального поділу в Україні має законодавчо закріплене право на економічну самостійність а, відповідно, до цього повинна мати і власний бюджет, за допомогою якого могла б самостійно розпоряджатися без зовнішнього втручання. Ця необхідність в фінансових джерелах потрібна для організації управління соціальним і економічним життям територій. Саме ці джерела формуються на основі податків і платежів, що надходять до бюджету відповідного рівня на ввіреній території.

Таким чином, місцеві бюджети – це покликані забезпечувати фінансування закладів освіти, охорони здоров'я, культури, а місцеві податки та збори є інструментом їх поповнення.

Що стосується визначення терміну саме «місцеві податки та збори» то наразі відсутнє чітке трактування даного поняття як в Законодавстві України(яке трактує як «звичайний» податок із притаманними особливостями(надалі їх розглянемо в табл. 1.3.), так і серед економістів сучасності.

Спроба на законодавчому рівні виокремити поняття «місцевих податків та зборів» є в Проекті Закону України «Про місцеві податки і збори», від 22.12.2008р. № 3532, який наразі ще не прийнятий, проте вносить ясність в дане поняття. Згідно нього «місцеві податки і збори» це – «обов'язкові платежі, суми яких устанавлюються згідно з цим Законом органом місцевого самоврядування на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці та які

зараховуються до її місцевого бюджету». Дане поняття є досить загальним та не в повній мірі розкриває всієї специфіки даної економічної категорії.

Трактування вітчизняних та зарубіжних економістів зведені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Визначення категорії «місцеві податки і збори» зарубіжними та вітчизняними науковцями

Автор	Визначення
П. І. Багрій, С. І. Дорогунцов	Платежі населення й організацій, які надходять у місцеві бюджети
І. Бернар, Ж.-К. Коллі	Обов'язкове та безвідплатне вилучення засобів, що здійснюють місцеві органи влади для фінансування суспільних видатків
Б. Г. Болдирьов, Л. П. Окуньова	Податки, що справляють місцеві органи управління відповідної території та надходять у місцеві бюджети
А. Б. Борисов	Податки та збори, ставки яких встановлюють представницькі органи державної влади, а податкові суми надходять у доходи місцевих органів державної влади
В. Ф. Гарбузов	Обов'язкові платежі фізичних і юридичних осіб, які надходять у місцеві бюджети
А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк	Обов'язкові платежі юридичних осіб і громадян до місцевих бюджетів, які встановлюють органи місцевого самоврядування
М. Є. Заяц	Податки та збори, що встановлюють місцеві органи влади і зараховують у місцеві бюджети
Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий, О. М. Дестянюк	Обов'язкові податки та збори, що встановлюють органи влади базового рівня управління згідно із чинним законодавством України, є обов'язковими до сплати на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць і зараховують у їх бюджети
Л. Л. Ігоніна	Податки, що встановлюють і вводять в дію представницькі органи місцевого самоврядування й обов'язкові для сплати на території відповідних муніципальних утворень
О. П. Кириленко	Обов'язкові внески до місцевих бюджетів, які здійснюють платники в порядку та на умовах, які визначені законами про оподаткування
І. В. Кравченко	Обов'язкові платежі, які згідно із законодавством запроваджують органи місцевого самоврядування на підпорядкованій їм території та повністю зараховують до місцевих бюджетів
А. І. Крисоватий	Обов'язкові платежі юридичних осіб і громадян до бюджетів місцевого самоврядування, які встановлюють місцеві ради

Джерело: складено автором

Враховуючи те, що податки і збори відрізняються і мають ключові відмінності (цільове та не цільове призначення, та різна періодичність сплати)

можна запропонувати розділити та деталізувати саме поняття «місцеві податки» та «місцеві збори». Враховуючи їх особливості і попереднє визначення терміну «місцеві податки та збори».

Місцевий податок - це безумовний, обов'язковий платіж, що сплачуються та надходить до місцевих бюджетів відповідних рівнів на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці і нею ж і використовується в рамках їх зон відповідальності.

Якщо підсумувати вище викладені поняття та врахувати сучасні тенденції до посилення децентралізації, можна сформулювати наступне визначення і бачення терміну «місцеві податки та збори» - платежі, що сплачуються та надходять до місцевих бюджетів відповідних рівнів на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці і нею ж і використовується в рамках їх зон відповідальності.

Місцевий збір – це платіж, що сплачуються та надходять до місцевих бюджетів відповідних рівнів на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці і нею ж і використовується в рамках конкретного цільового призначення.

Таблиця 1.2

Ознаки за якими відрізняються загальнодержавні податки від місцевих податків та зборів

Ознаки	Податок	Місцеві податки і збори
За адресністю	Надходять до державного та місцевих бюджетів	Надходять тільки до місцевих бюджетів
За роллю у формуванні бюджетів	Формують основну частину доходів державного та місцевих бюджетів	Питома вага в структурі доходів місцевих бюджетів порівняно незначна
За періодичністю сплати	Сплата є періодичною	Сплата може бути періодичною або одноразовою
За цільовим спрямуванням	Не мають чітко вираженого цільового спрямування	Можуть мати цільове призначення, бути впровадженими на відшкодування витрат територіальних громад, введеними як плата за надання прав або видачу дозволів

Джерело: розроблено на основі [43, С25.]

Слід відмітити те, що для місцевих податків і зборів притаманні і характерні переважно такі самі ознаки, що і для загальнодержавних, проте вони мають і деякі специфічні особливості. Зокрема, відмінності в теорії оподаткування понять «місцеві податки і збори» та «податок» відображено в табл. 1.2.

Згідно Податкового кодексу України, а саме ст. 8, «до місцевих податків і зборів відносяться ті податки та збори, що встановлені відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених цим Кодексом, рішеннями сільських, селищних, міських рад та рад об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, у межах їх повноважень і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад» [65, ст. 8].

За допомогою сукупності нижче вказаних місцевих податків та зборів (рис.1.2), реалізується наступні їх функції

Склад місцевих податків і зборів представлено на рис. 1.2.

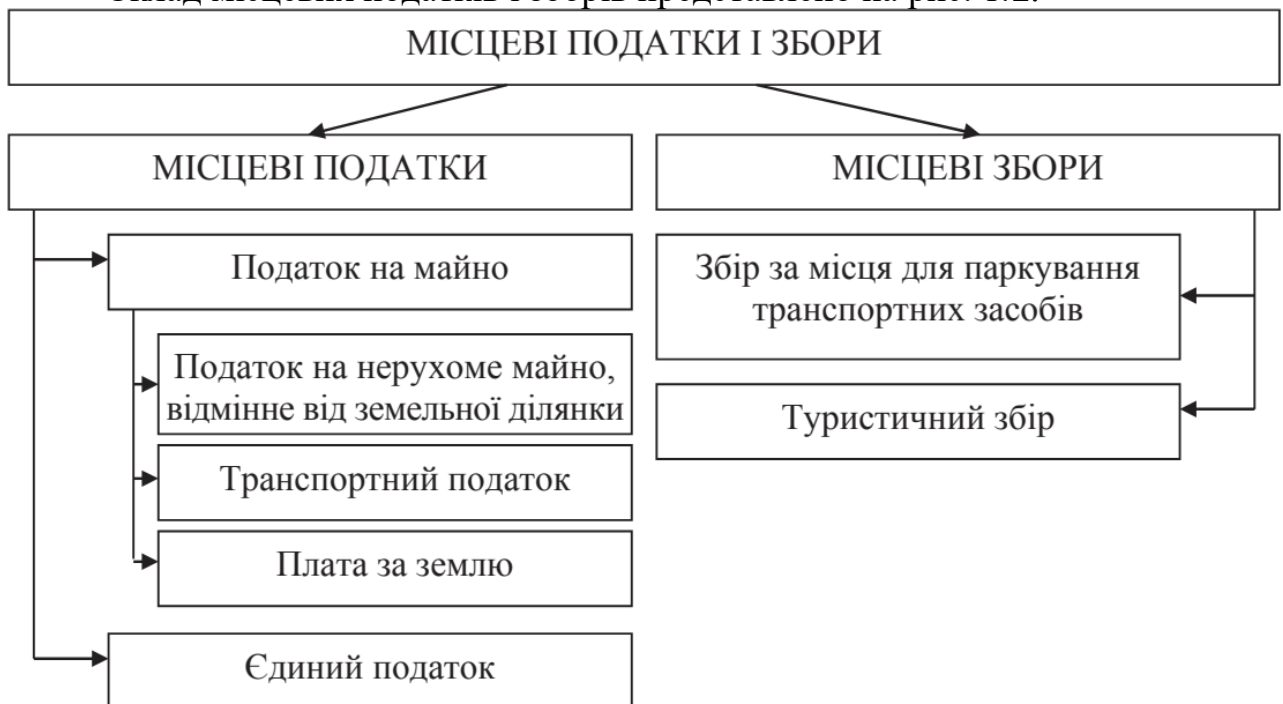

Рис. 1.2. Склад місцевих податків і зборів

Джерело: сформовано автором на основі ст. 10 Податкового Кодексу України

Найважливішою є фінансова (лат. - державна скарбниця) функція. Відповідно до неї податки виконують таке основне призначення – наповнення дохідної частини бюджету, задля задоволення всіх потреб суспільства.

Наразі частка місцевих податків та зборів складає приблизно четверть із доходів місцевих бюджетів.

Регулююча функція виступає доповнюючою до фінансової і стосується регулювання виробництва і споживання, попиту та пропозиції.

Розподільна функція виступає продовженням фінансової функції: після наповнення бюджету одержані кошти потрібно розподілити та перенаправити. Регулююча та розподільча функції тісно переплітається, і в одній дії можуть проявлятися обидві функції.

Стимулююча (дестимулююча) функція створює умови та, навпаки, додаткові затрати для розвитку або згорання підприємницької діяльності, виробництва та інших. Так само, як і регулююча, стимулююча функція може бути пов'язана із встановленням пільг, зміною об'єкта оподаткування, зменшенням оподаткованої бази, тощо. Іноді її також розглядають як підвид регулюючої.

Контролююча функція оподаткування – це важливий інструмент, який використовується державою для регулювання економічних процесів та досягнення певних цілей. Її реалізація відбувається за допомогою становлення податків та зборів: держава визначає види податків, їхні ставки та порядок сплати, що впливає на фінансово-господарську діяльність підприємств та організацій, а також на доходи громадян; контролю за дотриманням податкового законодавства: державні органи перевіряють правильність обчислення та сплати податків, а також вживають заходів до порушників; аналізу та оцінки податкової системи: держава оцінює ефективність існуючої системи оподаткування, її впливу на економіку та соціальну сферу, до того ж вносить необхідні зміни.

1.2. Нормативно-правове забезпечення місцевого оподаткування в Україні

В процесі розвитку та еволюції Української Державності, змін і структурних перебудов організації органів місцевого самоврядування та їх функцій, змінювалось і удосконалювалось нормативно-правове забезпечення, в тому числі і те, що стосується місцевого оподаткування.

Виникнення податків сягає давнини. В Київській Русі податки з'явилися вже в перші роки виникнення держави. Давньоруські податки не запозичувались з інших країн, а мали своє власне, автентичне походження.

Зокрема, у книзі «Місцеві фінанси» (1999 р.) професора В. І. Кравченка зазначається: «Міські громади Київської Русі, як і інших середньовічних європейських держав, встановлювали збори з населення, котрі можна вважати прообразом місцевих податків і які спрямовувалися на розв'язання найважливіших громадських проблем у містах». [48]

Аналізуючи механізм їх справляння, можна виявити характерні особливості системи місцевих податків того часу, а саме:

- нерегульованість крайніх розмірів, періодів та періодичності стягнення,
- різнорідність та їх велику кількість,
- збирання особами, які зацікавленими у власній вигоді.

Нормативно-правове забезпечення місцевого оподаткування в Україні на сучасному етапі започаткувалось із прийняття Декрету Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» № 56-93 від 20 травня 1993 р. У ньому, в тому числі, «законодавчо закріплено податкові повноваження органів місцевого самоврядування, визначено податкові платежі, що вони мали право впроваджувати за наявності об'єктів оподаткування, граничні розміри їх ставок, об'єкти оподаткування, джерела сплати, порядок надання податкових пільг»[12].

Тобто, на місцевому рівні було запроваджено 3 місцеві податки:

- комунальний;
- з реклами;
- з продажу імпортованих товарів.

А також 14 місцевих зборів:

- готельний;
- ринковий;
- курортний;
- за паркування автотранспорту;
- на видачу ордера на квартиру;
- за проведення місцевого аукціону, конкурсного розпродажу і лотерей;
- за участь у бігах на іподромі;
- а виграш в бігах на іподромі;
- з осіб, що беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі;
- із власників собак;
- за право проведення кіно- і телезйомок;
- за право використання місцевої символіки;
- на проїзд по території прикордонних областей автотранспорту, що спрямовується за кордон;
- за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі сфери послуг.

Результатом подальшої діяльності Верховної Ради України щодо створення нормативної бази стало прийняття Конституції України від 28 червня 1996 р., Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97 (далі – Закон № 280/97), Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про систему оподаткування» від 18 лютого 1997 р. № 77/97-ВР (далі – Закон № 77/97-ВР). Ці нормативно-правові акти концептуально виділили принципи побудови місцевого оподаткування, сформулювали поняття «податки» та «збори», визначили об'єкти та бази оподаткування, платників цих податків, податкові пільги, види та обсяги відповідальностей за порушення бюджетно-податкового законодавства.

На початку ХХІ ст. було багато більш- та менш-успішних спроб переглянути основні концепції місцевого оподаткування. Під час цього етапу, не маючи основи із широкого науково-теоретичного обґрунтування, розроблено значна кількість проектів нормативно-правових документів, що пов'язані із побудовою інститутів місцевих податків і зборів. Переважна більшість цих напрацювань залишалася декларативною, у зв'язку з чим законодавство в бюджетно-податковій сфері знаходилося в стані правової невизначеності. Тобто була об'єктивна та нагальна необхідність у прийнятті нового Податкового кодексу України як основи податкової системи держави.

Відтак з 1 січня 2011 року набрав чинності новий ПКУ, який відчутно змінив систему оподаткування в Україні. Після його прийняття втратили чинність ряд Законів України, постанов Верховної Ради України, указів президента України та декретів Кабінету Міністрів України. Було змінено кількість та склад загальнодержавних та місцевих податків та зборів (рис. 1.4). Згідно з Податковим Кодексом в Україні в наш час діють 11 податків та зборів, з цього переліку 7 загальнодержавних та 4 місцевих.

Склад місцевих податків і зборів, визначений Податковим кодексом змінився в бік кількісного зменшення.

Прийняття Бюджетного кодексу України та наступне його реформування поклало початок реформам у сфері міжбюджетних відносин та фіскальної децентралізації. Концептуальними положеннями Бюджетного кодексу є процедура фіксації основних джерел доходів відповідно до повноважень органів місцевого самоврядування. Це було здійснено для формування такого інституту місцевих фінансів, який зміг б забезпечувати створення умов та основних рушійних стимулів зростання активності територіальних громад в частині наповнення бюджетів відповідних рівнів, а також ефективнішого використання коштів, збільшення обсягу програм і заходів, що фінансуються із міських бюджетів. Один із фундаментальних принципів публічних фінансів полягає у тому, що податки, сплачені мешканцями громад, повинні використовуватися виключно для фінансування суспільних послуг, які їм

надаються. Цей принцип ґрунтується на засадах децентралізації та відповідальності, тобто децентралізація полягає в тому, що громади мають право розпоряджатися власними ресурсами, адже саме вони найкраще знають свої потреби та пріоритети, а відповідальність - громади несуть відповідальність за ефективне використання коштів, адже саме платники податків їх генерують.

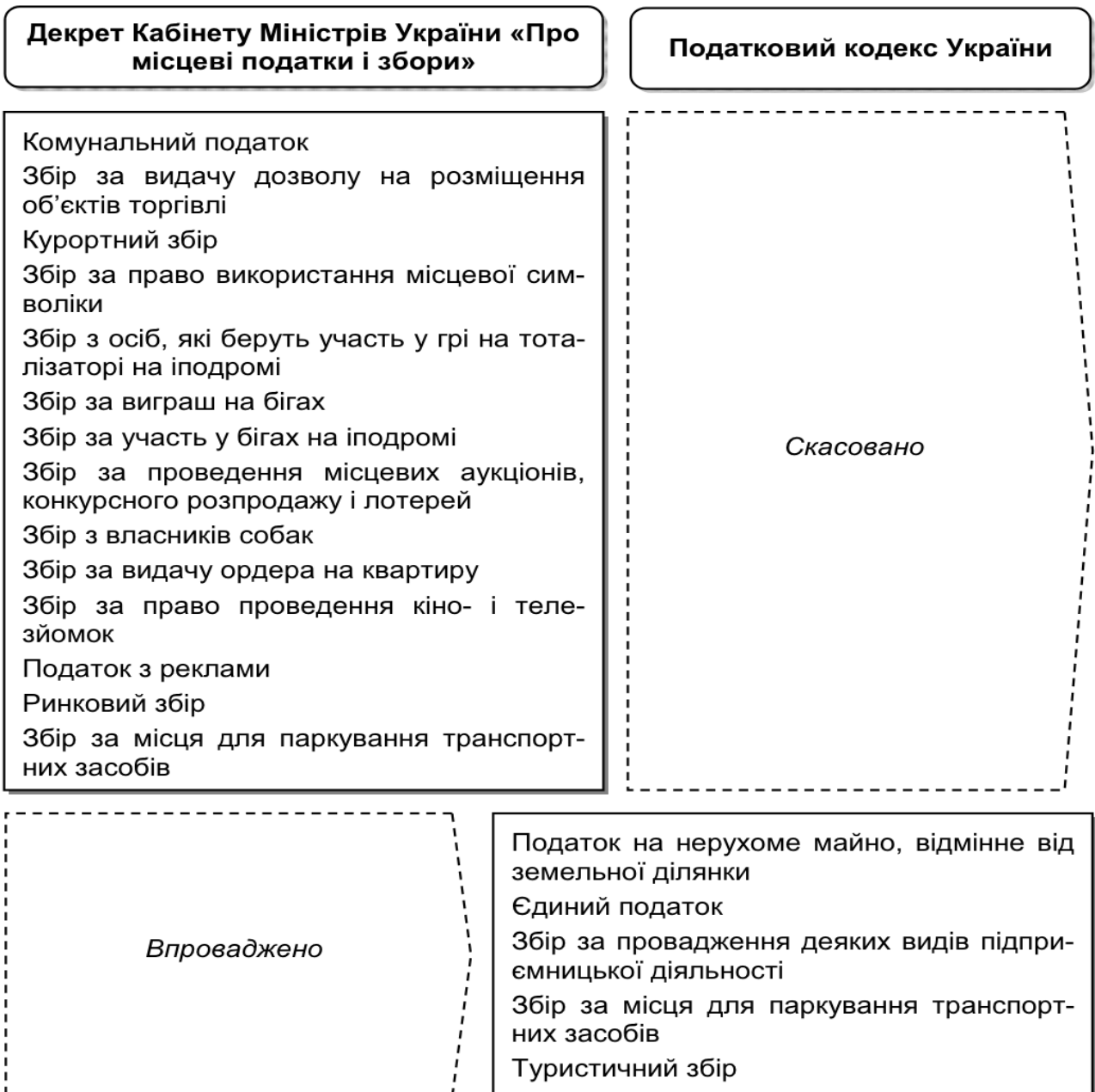

Рис. 1.4. Склад місцевих податків та зборів відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» і новим Податковим кодексом України

Номенклатура цих податків відповідає світовій практиці та підкреслює чіткий зв'язок між розміром, місцем сплати податку та рівнем послуг, які отримує платник. Це гарантує, що люди бачать пряму залежність між своїми податками та якістю життя у своїй громаді.

Також прийняття Податкового кодексу України забезпечує:

- установлення чіткого переліку місцевих податків і зборів, їх основних засад;
- установлює суб'єктів податкових правовідносин, їхні права та обов'язки;
- визначає базу оподаткування та розміри податкових ставок;
- урегулювання питань, які є спірними та пов'язаними із порядком ведення податкового обліку;
- визначення єдиних, загальноприйнятих норм та правил функціонування системи місцевого оподаткування як для податкового апарату держави та і для платників податків;
- урегулювання питань забезпечення виконання зобов'язань, умов настання відповідальності при порушенні законодавства;
- уникнення нестикувань і прогалин у нормативно-правовому забезпеченні, тобто різних тлумачень норм, що регулюють відносини в бюджетно-податковій сфері;
- об'єднання в одному документі великої кількості законодавчих актів, що регулюють відносини у сфері оподаткування на місцевому рівні;
- співставлення та синхронізацію бюджетно-податкового законодавства нашої та зарубіжних країн, а також уніфікацію основ місцевого оподаткування відповідно до міжнародних вимог.

З прийняттям Податкового кодексу України місцеві органи самоврядування втратили значну частину фінансової автономії. Їм було заборонено самостійно встановлювати місцеві податки та збори, що суттєво обмежило їхні можливості щодо формування власних бюджетів та реалізації місцевої політики.

Відповідно до нового законодавства визначення переліку та ставок місцевих податків та зборів стало прерогативою центральних органів влади. Це означає, що місцеві громади втратили контроль над важливим інструментом впливу на свою економіку та соціальну сферу. Місцеве самоврядування отримало право лише на встановлення ставок місцевих податкових платежів в межах, визначених законодавством. Це право дає їм лише обмежений контроль над власними доходами.

Таким чином, актуальна нормативно-правова база забезпечення місцевого оподаткування України складається із:

- Конституція України
- Бюджетний Кодекс України (ст. 64, 69)
- Податковий Кодекс України
- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст.24, ст. 26, ст. 33)
- Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану»
- Рішення та Постанови відповідних територіальних громад

Статтею 143 Конституції України закріплено право встановлювати місцеві податки за органами місцевого самоврядування.

Так, відповідно до ст. 24 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» питання, що стосуються місцевого оподаткування вирішуються лише на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради. Відповідно ст. 26 та ст. 33 Закону України «Про місцеве самоврядування», до повноважень сільських, селищних, міських рад, їх виконавчих комітетів належать визначення ставок місцевих податків і зборів, вони також встановлюють пільги під час їх сплати. Ці рішення розробляються виконавчими комітетами відповідних рад та затверджуються на пленарних засіданнях.

Чіткий перелік податків та зборів, що відносяться до складу доходів загального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад, що формуються

згідно із законом та планом формування територій громад, визначені ст. 64 та 69 БКУ.

Податковий кодекс України (ПКУ) є регулятором усіх процесів, пов'язаних зі справлянням місцевих податків і зборів. Тобто, всі питання, які стосуються оподаткування на місцевому рівні, визначаються та регулюються виключно цим документом. Жодні інші закони України не мають права встановлювати або змінювати правила оподаткування, окрім ПКУ. Єдиними винятками з цього правила є Закони, що вносять зміни до ПКУ (ці закони приймаються для оновлення та вдосконалення податкового законодавства, щоб воно відповідало потребам часу та змінам в економіці) та закони, що встановлюють відповідальність за порушення податкового законодавства: ці закони визначають санкції та штрафи, які застосовуються до платників податків, що порушують правила оподаткування.

Цей принцип гарантує чітку та однозначну систему оподаткування, що робить її більш зрозумілою для платників податків та покращує адміністрування податків.

Податковий кодекс України (ПКУ) чітко розмежовує податки та збори на дві категорії:

- загальнодержавні: ці податки та збори сплачуються платниками податків по всій Україні, незалежно від їхнього місця розташування. Їх перелік, ставки та порядок адміністрування визначаються виключно ПКУ.
- місцеві: ці податки та збори сплачуються платниками податків на території відповідних територіальних громад. Їх перелік та граничні розміри ставок також визначаються ПКУ, але з урахуванням специфіки та потреб конкретних громад.

Отже, розвиток нормативно-правового поля сприяє становленню фінансово і матеріально сильного та незалежного місцевого самоврядування, що, відповідно, залежить від рівня забезпеченості власними коштами, отриманими за рахунок надходження місцевих податків і зборів.

Нормативно-правове забезпечення місцевих податків і зборів специфічне, адже здійснюється на двох рівнях одночасно: загальнодержавному та місцевому. Державними органами влади регулюється місцеве оподаткування, а місцевим самоврядуванням здійснюється регламентування їх справляння.

Висновки до розділу 1

Місцеві податки та збори є одним із дієвих механізмів формування ресурсного потенціалу органів місцевого самоврядування та джерелом соціального та економічного розвитку територій громад.

Оскільки запровадження місцевих податків і зборів та встановлення розміру їх ставок (в межах повноважень, визначених Податковим кодексом) належить виключно до компетенції органів місцевого самоврядування, вони мають реальні можливості впливати на обсяги надходжень зазначених платежів до відповідних бюджетів. Відповідно, формування значної частини власних доходів місцевих бюджетів знаходиться у прямій залежності від того, наскільки ефективно органи місцевого самоврядування зможуть організувати весь комплекс робіт по запровадженню та мобілізації місцевих податків і зборів.

Підвищення ролі місцевих податків і зборів та збільшення їх частки у власних доходах місцевих бюджетів є одним із пріоритетних завдань для органів місцевого самоврядування. Це, в свою чергу, сприятиме посиленню фінансової стійкості та самостійності місцевих бюджетів, ефективності використання наявного фіскального потенціалу відповідних територій і, як наслідок, покращання рівня та якості послуг, що надаються жителям громад.

РОЗДІЛ 2

ДІЮЧА ПРАКТИКА ЗДІЙСНЕННЯ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Особливості справляння місцевих податків і зборів

З метою детального аналізу процесу справляння місцевих податків та зборів необхідно визначити динаміку місцевих податків та зборів, співставити фактичні показники із плановими, при цьому прорахувати рівень виконання планових показників. Це дозволить виміряти процес виконання бюджету за доходами в частині місцевих податків та зборів, а також ефективність бюджетного планування, яке здійснюється на місцевому рівні.

Згідно з рішенням Чернівецької міської ради від 25.06.2015 р. N 1635 «Про справляння в місті Чернівцях місцевих податків і зборів, акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів та відміну раніше прийнятих рішень» [18] до бюджету м. Чернівців справляють такі місцеві податки:

1.1. Податок на майно:

1.1.1. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

1.1.2. Плата за землю.

1.1.3. Транспортний податок.

1.2. Єдиний податок.

1.3. Туристичний збір.

1.4. Збір за місця для паркування транспортних засобів.

Всі ці платежі і будуть об'єктом дослідження в даному розділі.

Щоб оцінити ефективність справляння місцевих податків і зборів у вітчизняній практиці найчастіше використовують показник їх фактичних обсягів надходжень до бюджетів, з цього показника доречно почати дослідження (рис. 2.1).

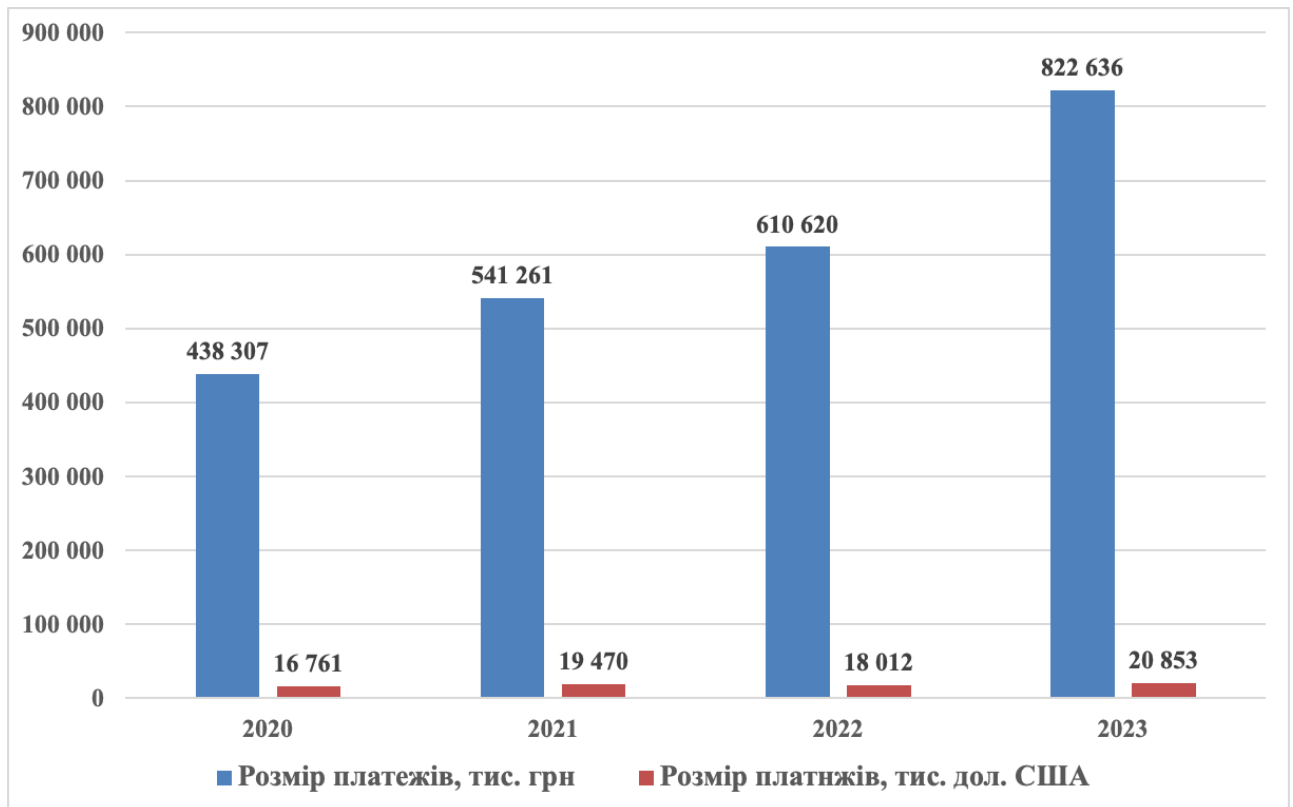

Рис. 2.1. Надходження місцевих податків і зборів в м. Чернівці за 2020–2023 рр.

Джерело: сформовано автором

Практика формування дохідної частини місцевих бюджетів протягом 1993–2024 рр. свідчить про ріст об'ємів надходжень місцевих податків і зборів. Поштовхом до цих зрушень, стала реформа в 2011 році (описана вище), яка змінила базу оподаткування (розширивши її реальними і відмінивши неефективні податки і збори) та змінивши концептуально підхід до справляння, а саме: поширила практику впровадження місцевих податків і зборів базуючись на рішеннях міських, селищних та сільських рад, диверсифікувала розміри ставок, зменшила заборгованості із сплати податкових платежів, посилила контрольні дії за справлянням податків.

За досліджуваний період (2020-2023 рр.) розмір місцевих податків та зборів зібраних в м. Чернівці виріс на 384,3 млн. грн., що у відсотковому вираженні становить +87,7%. Для порівняння загальноукраїнський показник за аналогічний період складає +32,1%, або +24,2 млрд. грн.

Таким чином, динаміку надходжень місцевих податків та зборів в м. Чернівці можна охарактеризувати як позитивну, враховуючи факт того, що більш ніж в два рази перевищує загальнодержавні значення.

Слід також наголосити на роботі органів міської влади, результатом проведеної роботи стало зниження рівня ухилення від оподаткування, зростання ефективності податкового адміністрування та покращення роботи податкового апарату держави, перш за все, відділів адміністрування податків і зборів у податкових інспекціях нижчих рівнів.

Досліджуючи об'єм грошових коштів, що надійшли в розпорядження органів місцевої влади, варто також врахувати факт девальвації національної валюти. В 2022 році валюта обезцінилась приблизно на половину, тому доцільним також розглянути та проаналізувати в перерахунку до Доллара США., тобто враховувати ріст/падіння купівельної спроможності товарів та послуг на зібрані за рахунок місцевих податків і зборів кошти. За 2020 – 2023рр. ріст склав +24,4%, що є позитивним та показує реальне збільшення доходів від місцевих платежів органами місцевого самоврядування.

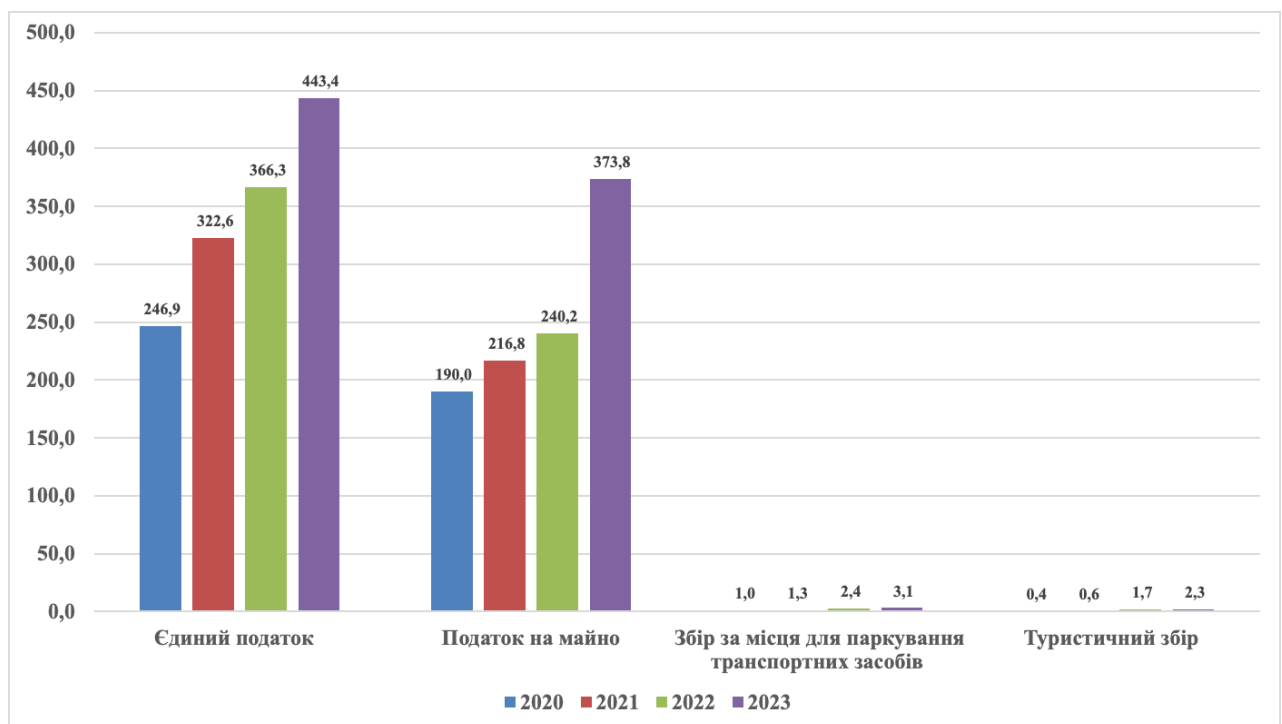

Рис. 2.2. Надходження окремих місцевих податків і зборів в м. Чернівці за 2020–2023 рр. (млн. грн.)

Динаміка окремих місцевих податків та зборів зображена на рис. 2.2.

Найбільший приріст в абсолютному значенні серед місцевих податків та зборів показав єдиний податок, за 4 роки досліджуваного періоду об'єм надходжень зріс на 196,5 млн. грн., що у відсотковому вираженні складає +79,6%, показуючи стабільну висхідну динаміку. Темп росту даного показника на загальнодержавному рівні складає +46,7%. Це зумовлено підвищенням ділової активності підприємців (у відносно спокійному районі України) та внутрішньо переміщеними особами-підприємцями, які в т.ч. і перевезли власну справу.

Сума платежів по податку на майно за досліджуваний період виросла на 183,8 млн. грн., із них ріст на 133 млн. грн. було показано протягом 2023 року. Зумовлено це тим, що відбулась переоцінка майна, та активна купівля цих об'єктів внутрішньо переміщеними особами. У відсотковому вираженні це склало +96,7%, по Україні (в цілому) ріст +17,1%. Варто відмітити, що наразі законодавчо призупинена сплата податку на майно, що залишились на тимчасово окупованих територіях, і власники об'єктів майна, відповідно, не платять їх.

Збір за місця для паркування транспортних засобів показав вражаючу динаміку за останні 4 роки. Ріст склав 310%, зумовлено це активною роботою міста, щодо облаштування нових парковок, за період 2022-2023 кількість міських парковок збільшилась майже в 4 рази. Зараз в м. Чернівці налічується 35 парковок із загальною кількістю 760 паркомісць (в т.ч. 70 місць для інвалідів). Також в рамках стратегії по зменшенню завантаженості автомобілями в центрі міста – впроваджено сітку вартості в залежності від зони міста, що дозволило також збільшити податкові надходження, так як сплачується більша оплата на місця із збільшеним попитом.

Найбільший приріст у відсотковому значенні показав туристичний збір, він виріс в 575%. Основний ріст припав на 2022 і 2023 роки, зумовлено це ВПО та збільшенням внутрішнього туризму.

За результатами дослідження справляння місцевих податків та зборів

з'ясовано, що найбільшу суму протягом 2020 – 2023 рр. було забезпечено за рахунок єдиного податку. В сумі за 4 роки досліджуваного періоду до бюджету м. Чернівців було зараховано 1 379,3 млн. грн., що склало 57% від всіх міських податків.

Якщо аналізувати питому вагу кожного із надходжень, то в період 2020-2023 рр., питома вага єдиного податку зменшилась із 56% до 54%, проте він залишається на першому місці за об'ємом надходжень (в частині міських податках і зборах). Питома вага всіх інших платежів, відповідно, збільшилась (рис. 2.3.)

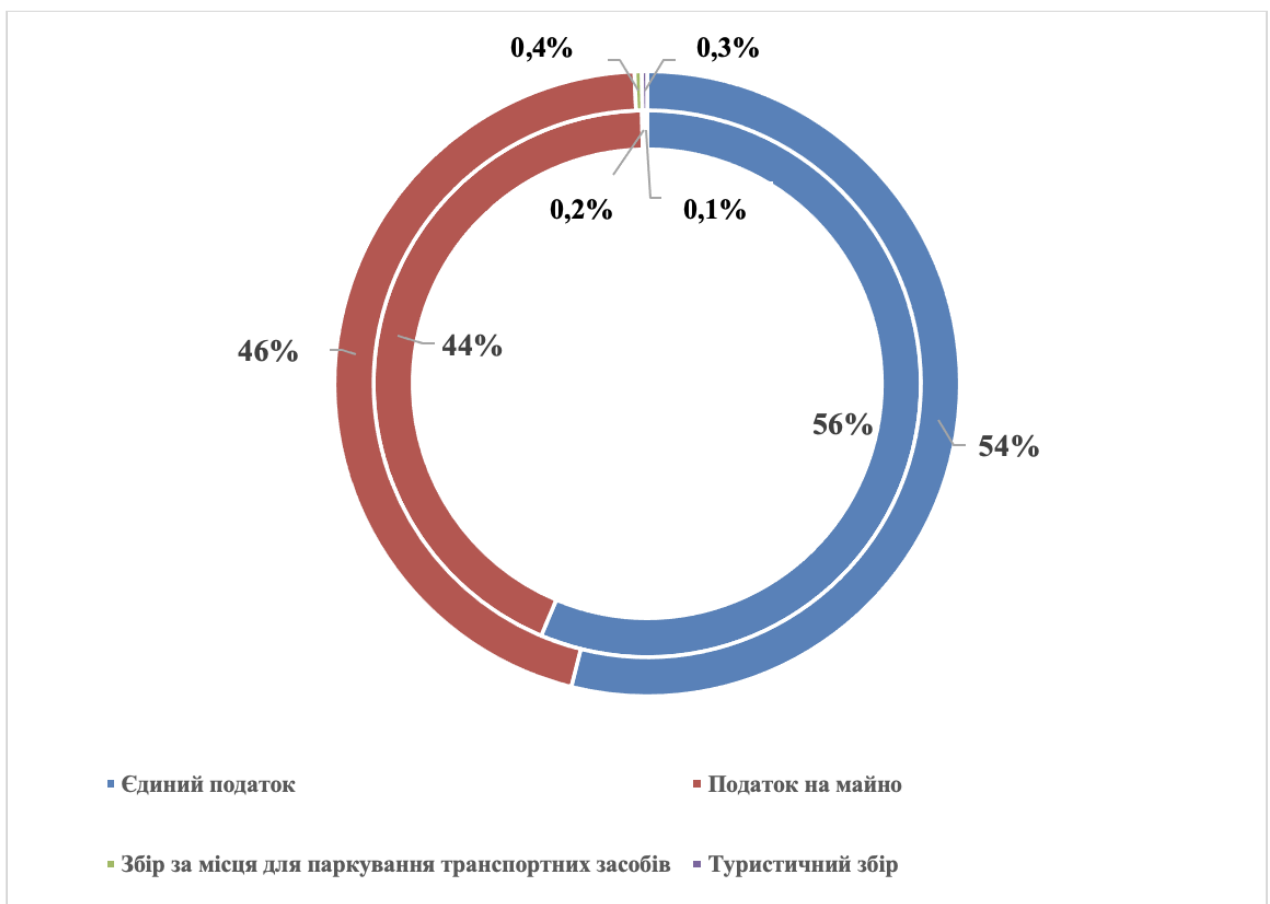

Рис. 2.3 Динаміка питомої ваги окремих місцевих податків та зборів за 2020 – 2024рр.

Джерело: сформовано автором

Порівнюючи частки окремих місцевих податків та зборів із аналогічними в Україні (рис. 2. 4.), бачимо, що є потенціал до збільшення платежів в бюджет м.Чернівців за рахунок єдиного податку, якщо збільшити питому вагу на 1,9%,

тобто до середньоукраїнського значення, то це дозволить додатково акумулювати в бюджет 15,7 млн. грн./рік (це в 3 рази більше ніж туристичний та паркувальний збори разом взяті). Тобто органам місцевого самоврядування доречним є стимулювання підприємницької активності в місті.

І ще раз варто відмітити вдалу роботу із міськими парковками, частка збору за які в 2 рази більша ніж в середньому по Україні.

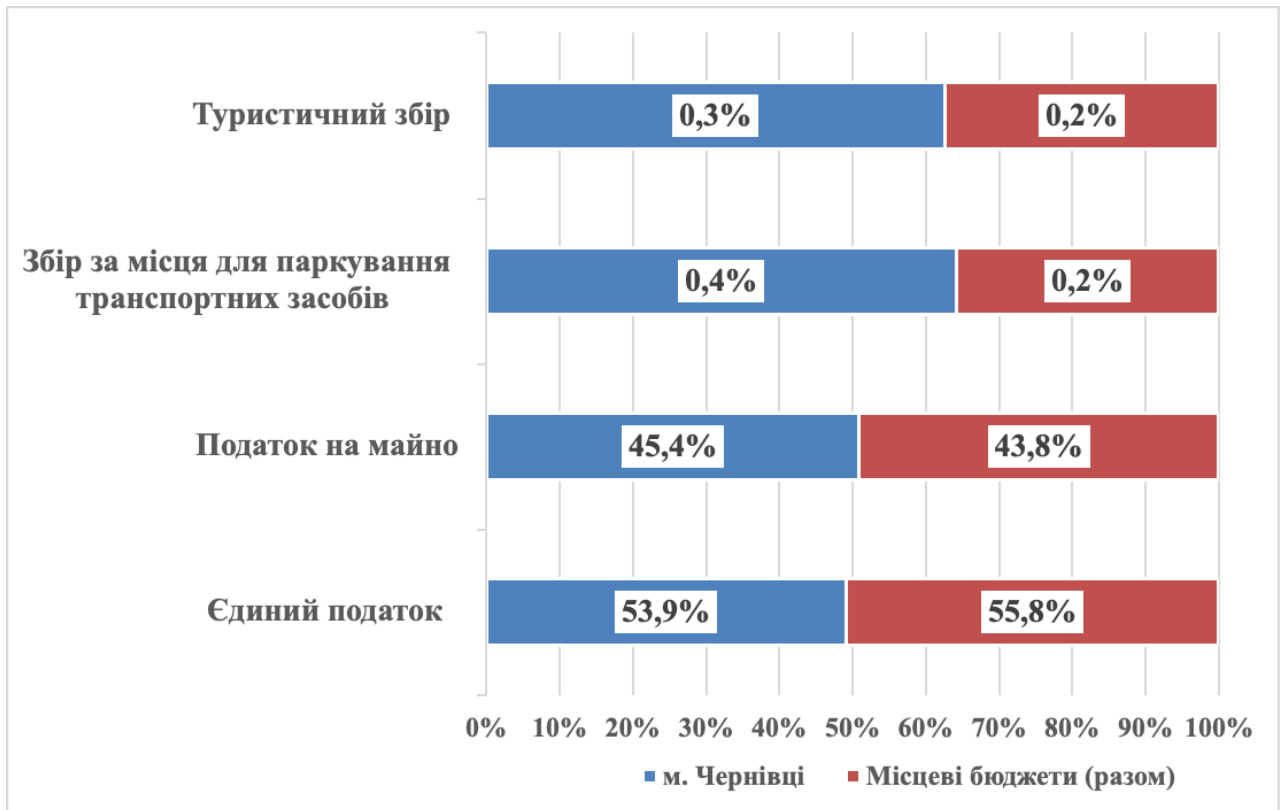

Рис.2.4 Питома ваги окремих місцевих податків та зборів м. Чернівці та в середньому по Україні за 2020 – 2024рр.

Джерело: сформовано автором

Для детальнішого аналізу практики податкового адміністрування необхідно використати показник співвідношення фактичних та планових поступлень місцевих податків і зборів, що дозволить зрозуміти грамотність фінансового планування органами місцевого самоврядування, а також рівень фінансової безпеки, в частині акумуляції коштів місцевими податками та зборами (так як ці кошти, в тому числі, забезпечують можливість виконання власних зобов'язань).

Графічно виконання планових показників за надходженнями від місцевих податків та зборів зображено на рис. 2.5.

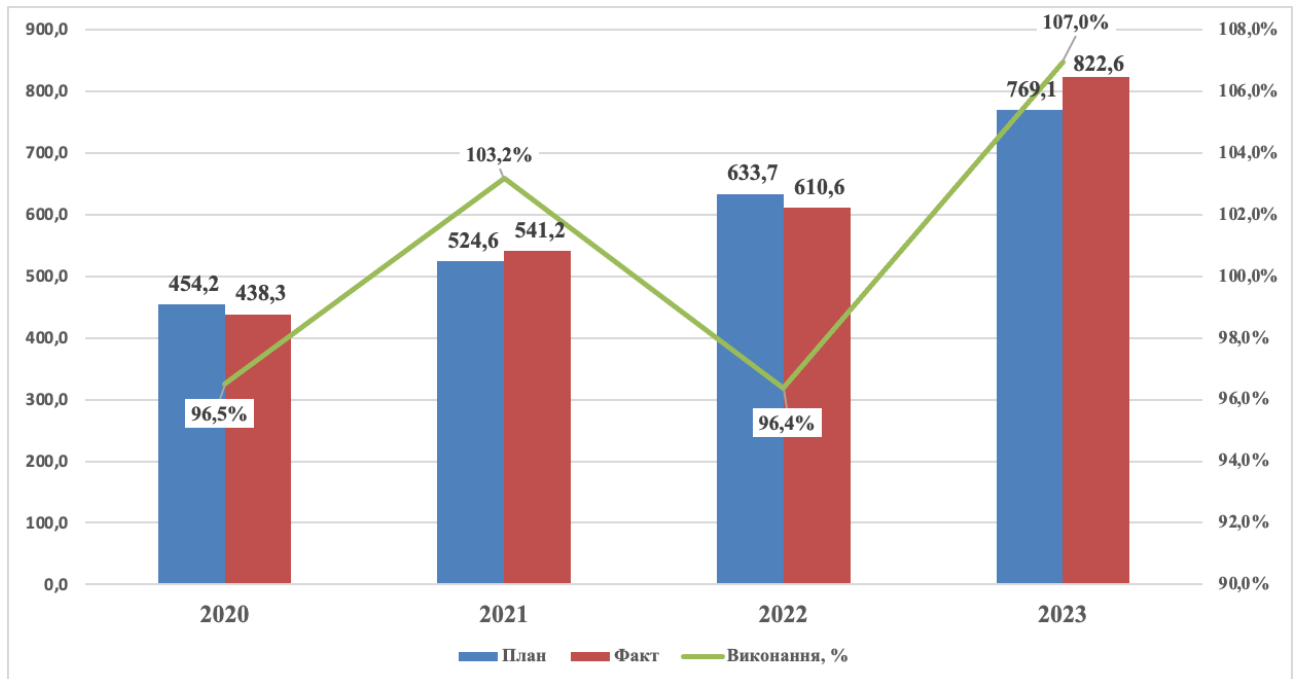

Рис. 2.5. Планові та фактичні надходження місцевих податків і зборів за 2020–2024 рр., (млн. грн.)

Джерело: сформовано автором

За період 2020-2023 рр. рівень виконання планових доходів від місцевих податків та зборів коливався від 96,4% до 107%. Дані цифри свідчать про належний рівень планування та формування фінансових показників опираючись на реальні доходні можливості. При цьому недовиконання в розмірі 3,6% не створює великих загроз для загальної платоспроможності органів місцевого самоврядування. За умов грамотної фінансової політики цей дефіцит можна нівелювати грамотною роботою із витратною частиною та/або компенсувати іншими статтями доходів.

2.2 Фіскальна ефективність справляння місцевих податків і зборів

Основна функція податків – фіскальна, тобто наповнення бюджету, як уже зазначалось вище.

Місцеві податки та збори, формуючи власні кошти місцевих бюджетів, мають виступати їх основним джерелом формування.

Особливо актуально це в аспекті переходу до фінансової децентралізації, суть якої у передачі джерел доходів місцевих бюджетів від державного бюджету і повноважень щодо управління ними від державних органів виконавчої влади до органів місцевого самоврядування, щоб останні могли реалізувати власні та делеговані державою функції.

Фіскальна ефективність – це спроможність податків забезпечувати надходження до бюджетів всіх рівнів, а конкретні її характеристики вимірювання – це значення абсолютних обсягів та питома вага надходжень податків у доходах бюджетів та ВРП/ВВП, рівень ефективної ставки податку, його продуктивність тощо.

Одним із найважливіших критеріїв оцінювання фіскальної ефективності місцевого оподаткування являється показник питомої ваги місцевих податків і зборів у податкових надходженнях та сукупних доходах бюджету міста (рис. 2.6).

Представлені дані означають, що місцеві податки та збори фактично не відіграють значної фіскальної ролі в наповненні місцевих бюджетів, складаючи дещо більше четверті від всіх доходів місцевих бюджетів.

Аналізуючи динаміку питомої ваги, а з нею і частки в структурі всіх доходів, місцевих податків і зборів – прослідковується рівномірність зростання доходів місцевих податків і зборів із всіма податковими а також і сукупними доходами, відмітимо, що їх частка зросла з районі 19% до 22%, для порівняння, аналогічний показник в Україні скоротився із 16% до 15,3%.

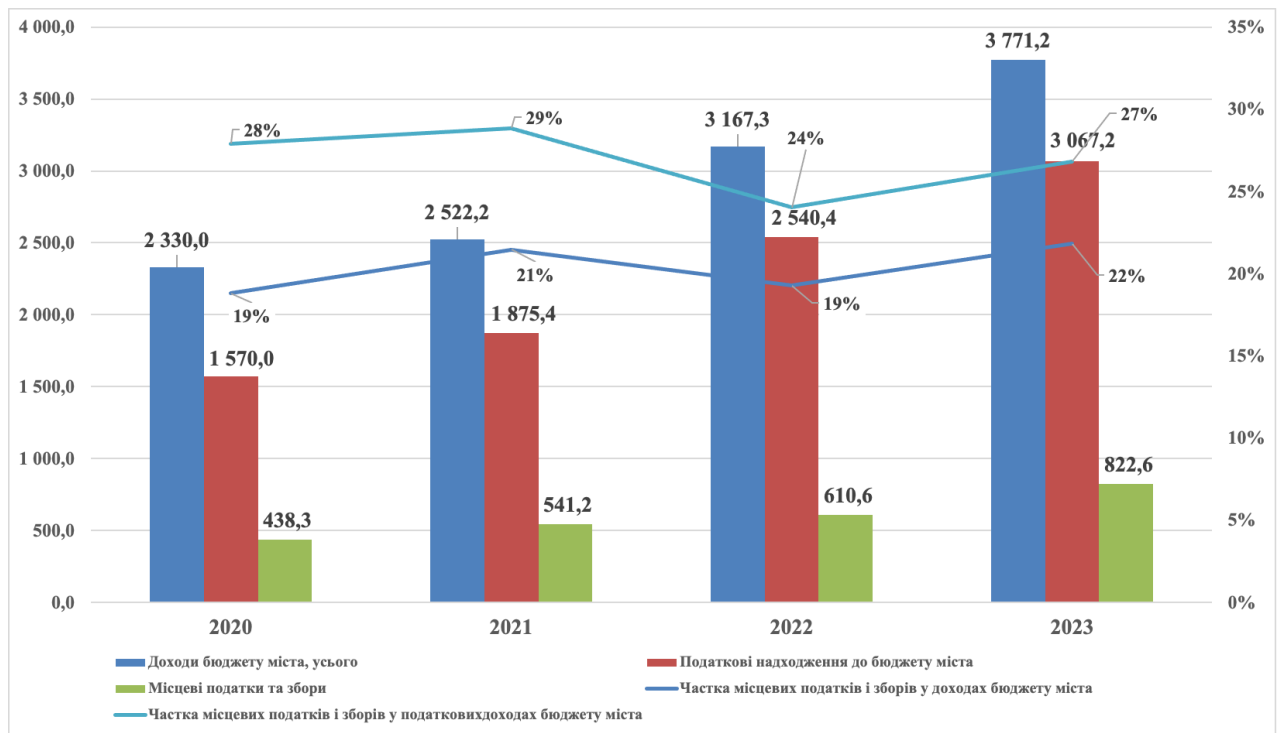

Рис. 2.6. Доля місцевих податків і зборів у доходах та податкових надходженнях до бюджету м. Чернівці за 2020–2024 рр., (млн. грн.)

Джерело: сформовано автором

Абсолютні показники частки місцевих податків і зборів в структурі доходів, які є нижчими на 3-7 відсоткових пунктів, свідчать про різне їх фінансове значення. В бюджеті м. Чернівці місцеві податки та збори відіграють більш важливу роль в наповненні бюджету. Більший обсяг субвенцій та дотацій в місцевих бюджетах в середньому по Україні свідчить про меншу фінансову ефективність місцевих податків, тобто для збалансування бюджетів залучається більше зовнішніх ресурсів. Даний факт наглядно показує, як держава бере на себе роль розподільника коштів і відображає реальний перерозподіл коштів. Цей факт викривлює можливості регіонів до розвитку, так як кошти розподіляються не рівномірно, а «в ручному режимі».

Питома вага місцевих податків і зборів в частці податкових надходжень в бюджеті м. Чернівці коливаються в районі 27-29%, тобто ростуть в рівномірній пропорції. На загальноукраїнському рівні за 2020-2024 рр. даний показник знизився з 26,4% до 22,9%, тобто має нижчий темп приросту.

Проводячи детальний аналіз 5-ти найбільших джерел формування доходів, які складають 90% від всієї маси, відмітимо, що лише 2 джерела є із переліку місцевих податків та зборів (рис. 2.7).

На першому місці в структурі джерел формування «Податок та збір на доходи фізичних осіб», за 20-23рр. його доля продовжує збільшуватись і зросла із 46% до 55%. На другому місці офіційні трансферти, їх питома вага зменшилась в половину, із 28% до 14%.

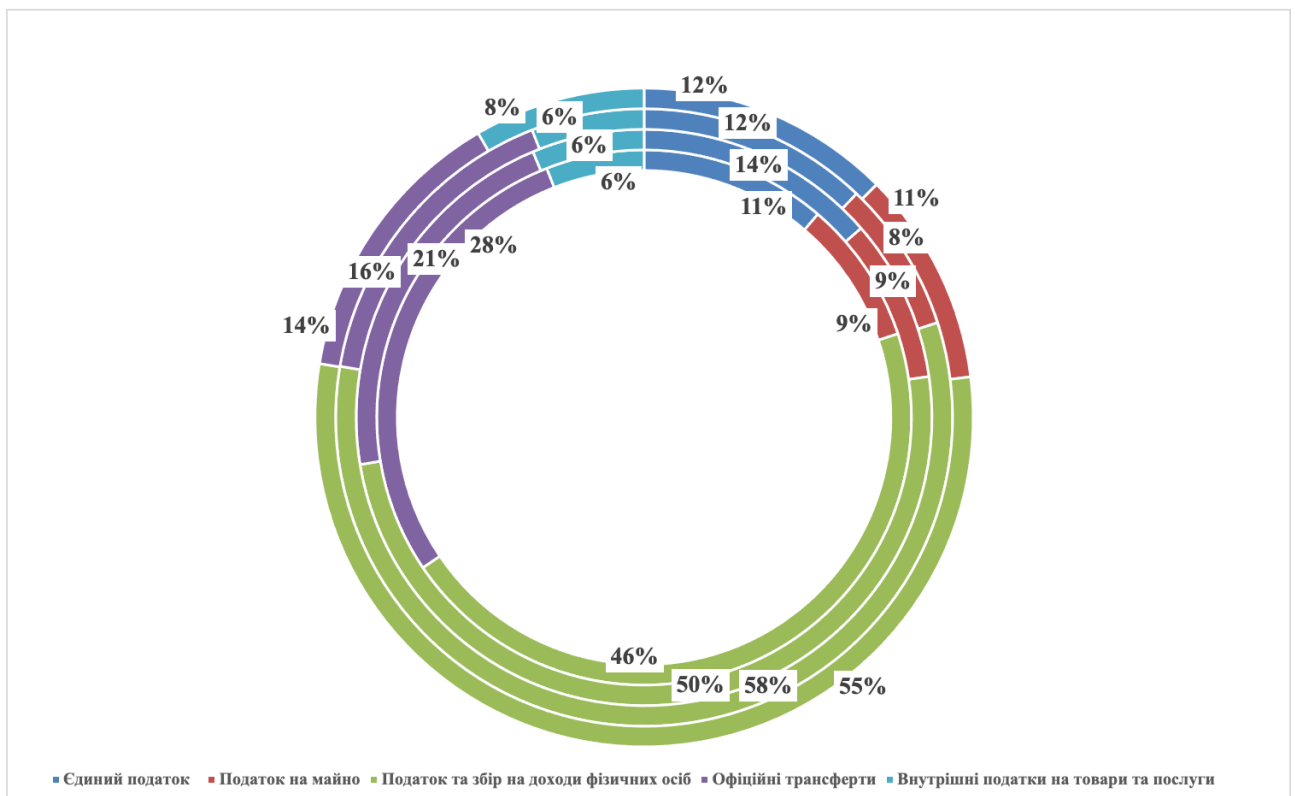

Рис. 2.7 Питома вага 5-ти найбільших джерел формування доходів м.Чернівці за 2020-2023рр.

Джерело: сформовано автором

Окремі найвагоміші місцеві податки та збори займають лише третє та четверте місце із всіх надходжень в бюджет м. Чернівці.

Продовжуючи здійснення комплексної оцінки та аналізу фінансової ефективності місцевого оподаткування, доцільно проаналізувати наступні показники:

- коефіцієнт еластичності податкових надходжень, що акумулюються до місцевих бюджетів;
- податковий коефіцієнт місцевого оподаткування.

Коефіцієнт еластичності податкових надходжень розраховується як відношення темпів зміни податкових надходжень до темпів зміни валового регіонального продукту.

Система місцевого оподаткування вважається еластичною, якщо коефіцієнт перевищує «1». Це свідчить про зростання податкових надходжень вищими темпами порівняно з базою оподаткування (без уведення нових податків), за яку зазвичай приймають ВРП (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Коефіцієнти еластичності місцевих податків м. Чернівці за 2020-2023 рр.

Показник	Рік			
	2020	2021	2022	2023
Податкові надходження від місцевих податків і зборів, млн. грн.	438,3	541,2	610,6	822,6
Валовий регіональний продукт, млн. грн.	45054	54582	51902	65359
Темпи зміни податкових надходжень, %	X	23%	13%	35%
Темпи зміни валового регіонального продукту, %	X	21%	-5%	26%
Коефіцієнт еластичності	X	1,11	-2,61	1,34

Джерело: сформовано автором

Як бачимо, у 2022 році. він набував від'ємного значення внаслідок зменшення величини валового регіонального продукту, виробленого у м. Чернівці. Тобто на фоні зростання надходжень від місцевих податків і зборів ВРП зменшується. Це пов'язано із шокowymi процесами для економіки в 2022 році. В цілому до 2022р. і після – значення даного індикатора вказують на «еластичність системи місцевого оподаткування».

Зворотнім до коефіцієнта еластичності показником є податковий коефіцієнт місцевого оподаткування (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

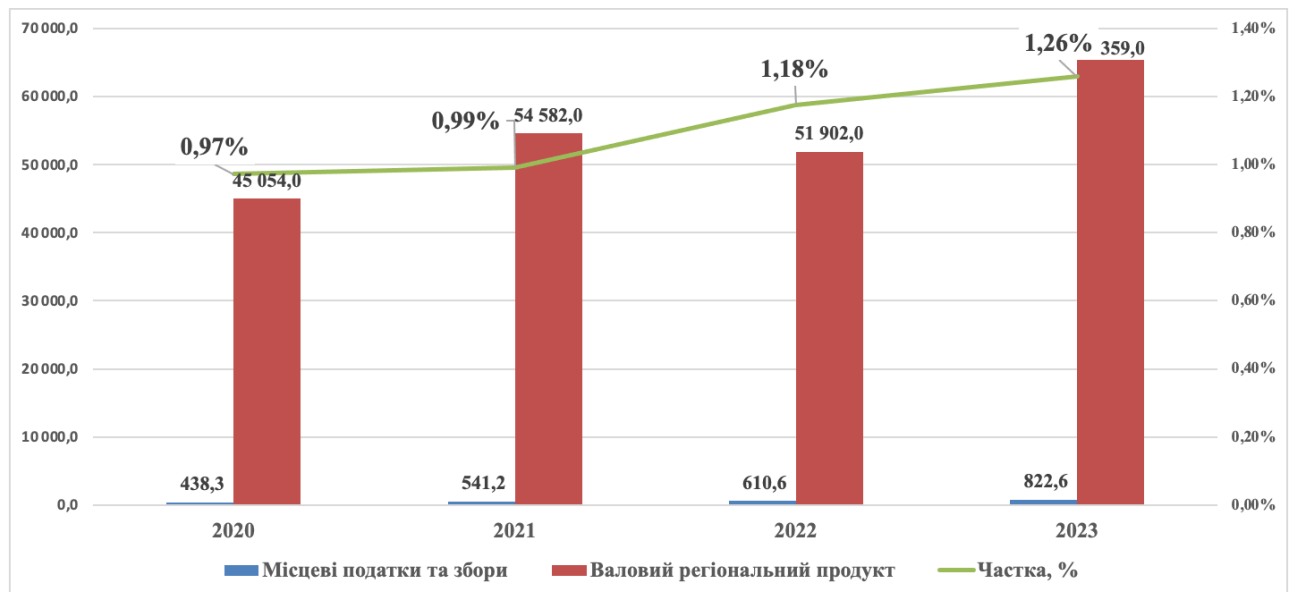
**Податковий коефіцієнт місцевого оподаткування в м. Чернівці
за 2020-2023 рр.**

Показник	Рік			
	2020	2021	2022	2023
Темпи зміни валового регіонального продукту, %	X	21%	-5%	26%
Темпи зміни податкових надходжень, %	X	23%	13%	35%
Податковий коефіцієнт місцевого оподаткування	X	0,90	-0,38	0,75

Джерело: побудовано автором

Узагальнюючим коефіцієнтом фінансової ефективності можна вважати коефіцієнт рівня перерозподілу валового регіонального продукту через місцеві бюджети.

Розраховані показники графічно представлені на рис. 2.8.

**Рис. 2.8 Питома вага місцевих податків та зборів у ВРП м. Чернівці
за 2020-2024рр., %**

Джерело: сформовано автором

Представлені вище дані свідчать про досить незначний рівень перерозподілу валового регіонального продукту через місцевий бюджет м.

Чернівці, що вказує на відсутність зв'язку рівня регіонального розвитку та формування податкових надходжень в бюджети міст.

Зведено основні показники фінансової ефективності місцевих податків та зборів за досліджуваний період представлено в табл. 2.3

Таблиця 2.3

**Показники фінансової ефективності місцевого оподаткування
в м. Чернівці за 2020-2023 рр.**

Показник	Рік			
	2020	2021	2022	2023
Питома вага місцевих податків та зборів у ВРП, %	1,01%	0,96%	1,22%	1,18%
Частка місцевих податків і зборів у доходах бюджету міста	19%	21%	19%	22%
Частка місцевих податків і зборів у податкових доходах бюджету міста	28%	29%	24%	27%

Джерело: побудовано автором

Незважаючи на досить відчутну частку місцевих податків та зборів в загальній величині надходжень бюджету м. Чернівці за 2020-2023рр., питома вага їх в перерозподілі ВРП є мізерною, що вказує на великий потенціал до збільшення обсягів надходження коштів при провадженні подальшої децентралізації.

2.3 Роль місцевих податків та зборів в бюджеті міста

Фінансова децентралізація, її послідовна реалізація на сьогодні є фактором успіху, який вже спрацював належним чином для багатьох об'єднаних громад з різних регіонів країни. Об'єднані територіальні громади будують нові дороги, ремонтують або будують нові паркові та відпочинкові зони, реконструюють школи та садки.

Автономія органів місцевого самоврядування повинна бути підкріплена відповідними повноваженнями що стосуються стягнення податків і зборів на власній території, в обсягах, які достатні для задоволення потреб місцевого розвитку.

Встановлення місцевих податків і зборів належить до компетенції органів місцевого самоврядування (в межах, що визначені Податковим кодексом). Вони мають фактичні можливості впливати та регулювати обсяги надходжень зазначених платежів до бюджетів відповідних рівнів для формування фінансового потенціалу органів місцевого самоврядування та слугувати фінансовим джерелом соціального і економічного розвитку регіонів.

До повноваження, міської ради щодо податків та зборів належить фіксація ставок місцевих податків та зборів в межах, що визначені ПК. Надходження від цих податків і зборів зараховуються безпосередньо і в повному обсязі до доходів бюджетів місцевого самоврядування.

Статтею 143 Конституції України визначено, що органи місцевого самоврядування встановлюють місцеві податки та збори. В Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» зазначено, що «місцеві бюджети мають бути достатніми щодо здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень для забезпечення мешканців відповідних громад якісними публічними послугами» [46].

Аналіз покриття видатків м. Чернівці доходами місцевих податків і зборів представлено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Динаміка коефіцієнта покриття місцевим оподаткуванням
видатків бюджету м. Чернівці за 2020-2023 рр., (млн.грн.)**

Показник	Рік			
	2020	2021	2022	2023
Місцеві податки та збори	438,3	541,2	610,6	822,6
Видатки місцевих бюджетів	1832,4	2219,6	2643,7	3140,5
Коефіцієнт покриття місцевого оподаткування видатків місцевих бюджетів	24%	24%	23%	26%

Джерело: побудовано автором

Позитивним є також факт, що податкові надходження зростають швидшими темпами, ніж видатки бюджету.

Проте, як можемо спостерігати із вище зазначеної таблиці, місцевих податків та зборів не достатньо для забезпечення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування. Показник коливається в діапазоні 23%-26%, тобто 3/4 видатків фінансується із інших джерел надходжень.

Тож, значна частина загальнодержавних податків і зборів направляється до місцевих бюджетів у встановлених пропорціях:

- податок на доходи фізичних осіб – 64%
- податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності – 100%
- рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів – 100%
- рентна плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення - 5%
- акцизний податку з виробленого в Україні та з ввезеного на митну територію України пального – 13,44%
- акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів – 100%

Структура власних доходів ОМС представлено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

**Структура власних доходів за видами податкових надходжень
м. Чернівці за 2020-2023 рр.**

Показник	Рік			
	2020	2021	2022	2023
1. Власні доходи, всього	100%	100%	100%	100%
2. Питома вага податкових надходжень у власних коштах, зокрема:	67,4%	74,4%	80,2%	77,2%
2.1 питома вага місцевих податків та зборів у власних коштах	18,8%	21,5%	19,3%	20,7%
2.2 питома вага загальнодержавних податків та зборів у власних коштах	48,6%	52,9%	60,9%	56,5%

Джерело: побудовано автором

За досліджуваний період загальна частка податкових надходжень, в тому числі і місцевих, свідчить про тенденцію до зростання, але, не зважаючи на абсолютний приріст, частка їх у бюджеті є недостатньо великою. Це є свідченням того, що хоча й відбувається постійне вдосконалення місцевого оподаткування, їх кінцевий потенціал недостатньо розкритий.

Варто також відзначити, що роль місцевих податків не закінчується на наповненні міського бюджету. Вони також виконують низку інших завдань.

Насамперед, річ про один із найбільш вагомих і сучасних місцевих податків — єдиний податок. Адже саме він може як стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу на відповідній території, так і його гальмувати. Це обумовлено, насамперед, ключовою особливістю цього податку, що полягає в тому, що він заміщає собою відразу декілька податків. Зокрема, його платники звільняються від необхідності нараховувати, сплачувати та подавати податкові звітності з інших загальнодержавних податків.

Зрозуміло, що даний підхід націлений на зменшення податкового навантаження на малий та середній бізнес. Також слід пам'ятати, що назначення високих розмірів ставок даного податку може стати непідйомним тягарем для підприємців. Це зумовлює важливість встановлювати збалансовані та економічно обґрунтовані ставки єдиного податку, враховуючи при цьому рівень платоспроможності суб'єктів господарювання та потреби місцевого

бюджету [45].

Збір за місця для паркування транспортних засобів можна використовувати як інструмент міського благоустрою, впливати на міський трафік та насиченість автомобілями певних зон міста, регулюючи ставки збору, і навпаки, покращувати публічні умови для власників ТЗ де це необхідно, наприклад, у місцях великого скупчення автомобілів.

Висновки до розділу 2

Стійкість доходів місцевих бюджетів визначається відповідним співвідношенням податкових надходжень із неподатковими джерелами й обсягом виділених із державного бюджету міжбюджетних трансфертів.

Виходячи з наведених статистичних даних, можна зробити висновок, що місцеві податки і збори не відіграють значну фіскальну роль у наповненні місцевих бюджетів. Це є свідченням критичного стану фінансування на місцевому рівні.

У структурі доходів місцевих бюджетів визначальне місце займають загальнодержавні податки та трансферти, проте їх питома вага зменшується, тобто є позитивний вплив фінансової децентралізації, податкової і бюджетної реформи, водночас залежність місцевих бюджетів від трансфертних ресурсів суперечить принципам бюджетної децентралізації та не забезпечує ефективний розвиток регіонів.

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1. Зарубіжна практика місцевого оподаткування та можливості застосування у вітчизняних реаліях

Жодна держава не може розвиватись в ізоляції від світових суспільно-політичних процесів. Країна, яка в себе буде впроваджувати кращі зарубіжні практики здійснення процесів державотворення буде зростати і ставати економічно сильнішою.

Однією з ключових характеристик податкових систем зарубіжних країн є високий рівень самостійності у введенні місцевих податків та визначенні механізмів їх справляння. Цей принцип децентралізації податкової системи поки що не повною мірою впроваджений в Україні, хоча й декларується як один із напрямків реформи.

В зарубіжних країнах місцеві органи влади мають значні повноваження щодо встановлення:

- видів місцевих податків та зборів, їм надається свобода вибору, які саме податки будуть стягуватися на їхній території, зважаючи на місцеві потреби та пріоритети.
- ставок податків. В межах законодавчо встановлених меж місцева влада може самостійно визначати рівень податкового навантаження.
- методів та механізмів стягнення податків, надається можливість обирати найбільш ефективні та зручні для платників податків способи збору коштів.

Такий підхід до оподаткування має ряд суттєвих переваг:

- підвищення відповідальності місцевої влади за ефективне використання бюджетних коштів. Коли вони мають свободу розпоряджатися податковими надходженнями, вони більш зацікавлені у

їхньому ефективному використанні.

- краще врахування місцевих потреб. Місцева влада краще розуміє потреби жителів своєї території та може вводити податки, які стимулюють саме ті галузі, які потребують розвитку.

- збільшення стимулів для економічного розвитку. Місцева влада може використовувати податкові інструменти для стимулювання розвитку певних галузей економіки та залучення інвестицій.

Для більшості розвинутих країн, притаманні подібні, специфічні особливості локального оподаткування (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Особливості оподаткування в розвинутих країнах

Джерело: побудовано автором

Загалом, місцеве оподаткування різних країн мають і свої відмінності

залежно від різних факторів, таких як, загальний рівень життя населення, рівня правової культури громадян, особливості соціально-економічної політики держави та властивостей самої системи оподаткування мінімізувати можливі шляхи ухилення від сплати податків.

Кількість місцевих податків та зборів є дуже диференційованою. Для прикладу, Франція встановила більш ніж 40 місцевих податків та зборів, а у Німеччині – 55, в Італії – близько 70, найбільша їх кількість встановлена у Бельгії – 100.

Порівняно із вищенаведеними країнами, відносно невеликою є кількість місцевих податків у Польщі, де передбачено податок на нерухомість, податок на доходи фізичних осіб, податок із цивільно-правових дій, податок із власників транспортних засобів, аграрний та лісовий податок, податок на спадщину та дарування, податок із власників собак [50, с. 118].

В Японії використовують три основні види місцевих податків: підприємницький, що нараховується на прибуток, корпоративний муніципальний податок та зрівняльний податок, що є фіксованою сумою податку, і розмір якого залежить від розміру капіталу юридичної особи та кількості працюючих [68, с. 15].

Велика Британія справляє лише один місцевий податок – це податок із нерухомого майна.

Проте, сама кількість податків які встановлені в тій чи іншій країні не може свідчити про ефективність та дієвість системи місцевого оподаткування. Звернемо увагу і на інший аспект, а саме на повноваження якими наділені органи місцевого самоврядування що стосується встановлення всіх місцевих податків та зборів та їх ставок.

Наприклад, в Естонії органи місцевого самоврядування наділені правом встановлювати місцеві податки, а законодавством не встановлені і не регулюються їх перелік.

У табл. 3.1 зведено та представлено «податкова незалежність»

органів місцевого самоврядування в країнах Європи.

Таблиця 3.1

**Податкова незалежність органів місцевого самоврядування
Європейських країн**

Країни	Рівень податкової незалежності							
	Органи місцевого самоврядування встановлюють			Пропорція розподілу доходів				Вищестоящі органи влади визначають ставки та базу оподаткування
	Ставки і базу оподаткування	Тільки ставки	Тільки базу оподаткування	Визначають органи місцевого самоврядування	Змінюють зі згоди органів місцевого самоврядування	Зафіксована в законодавстві	Визначає центральний уряд	
I. Федеративні країни								
Австрія	9	11	–	–	80	–	–	–
Бельгія	13	84	–	–	–	2	1	–
Німеччина	1	52	–	–	47	–	–	–
Швейцарія	–	97	–	–	–	3	–	–
II. Унітарні країни								
Великобрит.	–	100	–	–	–	–	–	–
Данія	–	96	–	–	–	4	–	–
Ісландія	8	92	–	–	–	–	–	–
Іспанія	33	51	–	–	16	–	–	–
Норвегія	–	5	–	–	–	1	94	–
Нідерланди	–	100	–	–	–	–	–	–
Норвегія	–	5	–	–	–	1	94	–
Польща	–	45	1	–	54	–	–	–
Португалія	49	14	–	–	–	–	–	37
Угорщина	–	30	–	–	–	–	70	–
Фінляндія	–	89	–	–	–	11	–	–
Чехія	2	5	3	–	–	90	–	–
Швеція	4	96	–	–	–	–	–	–

Джерело: побудовано автором

Аналізуючи табл. 3. 1 можемо зробити такі висновки щодо рівня податкової незалежності в країнах Європи:

– у 8 країнах ЄС органи місцевого самоврядування мають права та повноваження щодо встановлення ставок місцевих податків і зборів а також

визначення бази їх оподаткування. В них також прослідковується низька питома вага даних платежів у структурі доходів місцевих бюджетів.

– органи місцевого самоврядування більшості європейських країн повністю контролюють встановлення граничних розмірів ставок локальних податкових платежів. У Великобританії, Бельгії, Ісландії, Данії, Фінляндії, Нідерландах, Швейцарії та Швеції більше 84% податкових надходжень до відповідних місцевих бюджетів формують за рахунок тих платежів, ставки по яким визначаються і встановлюються органами місцевого самоврядування. У Польщі, Норвегії, Угорщині цей показник не перевищує 45%.

– у Австрії, Німеччині, Польщі та Іспанії пропорція розподілу місцевих податків може бути переглянута тільки зі згоди органів місцевої влади;

– пропорцію розподілу місцевих податкових надходжень визначають на нормативно-правовому рівні шість європейських країн, проте сфера її застосування проявляється тільки в Чехії.

– серед країн ЄС тільки в Португалії уряд може одноосібно встановити граничні розміри ставок локальних податкових платежів та визначати базу їх оподаткування.

Європейська Хартія про місцеве самоврядування (стаття 9) зазначає, що хоча б частина доходів місцевих бюджетів акумулювалась за рахунок місцевих податків та зборів ставки яких мають визначатись органами місцевого самоврядування. Це вважається достатньою гарантією незалежності місцевого самоврядування, для самостійного вирішення ними завдань місцевих значеннь і, відповідно, фінансування необхідних для цього витрат є вагомим критерієм оцінки рівня незалежності органів місцевого самоврядування [41, с. 17].

З усіх місцевих податкових платежів у країнах ЄС з домінуюче місце належить податку з доходів фізичних осіб, його частка становить майже третину доходів місцевих бюджетів

Ще одним важливим та поширеним платежем є податок на нерухомість.

Податок на нерухомість – це поширений вид місцевого оподаткування за кордоном. Його фіскальний потенціал, хоча й поступається загальнодержавним

аналогам, може суттєво варіюватися залежно від країни. У деяких державах він відіграє домінуючу роль у наповненні місцевих бюджетів, а в інших – його взагалі не стягують. Питома вага податку на нерухомість у структурі доходів місцевих бюджетів може коливатися в широкому діапазоні – від 30% до 70%.

У табл. 3.2 зведено частки місцевих податкових платежів у бюджетах європейських країнах

Таблиця 3.2

Питома вага окремих податкових платежів в Європейських країнах

Країни	Податкові джерела як відсоток від загальних надходжень локальних податкових платежів				Місцеві податки у відсотках до ВВП	Місцеві податки у відсотках до податкових надходжень
	Податок з доходів	Податки з обороту і продажу	Податок на нерухомість	Інші податки та збори		
I. Федеративні країни						
Австрія	55,3	29,7	9,9	5,1	4,4	10,1
Бельгія	86,5	13,2	0	0,3	2,1	4,7
Німеччина	78,0	6,0	15,8	0,2	2,6	7,5
Швейцарія	84,4	0,3	15,3	0	5,0	14,0
II. Унітарні країни						
Великобританія	0	0	99,5	0,5	1,5	4,1
Греція	0	46,2	0	53,8	0,4	1,0
Данія	93,4	0,1	6,5	0	15,9	32,9
Ірландія	0	0	100	0	0,6	1,8
Ісландія	78,1	7,6	14,3	0	8,3	22,4
Іспанія	25,2	36,1	37,3	1,4	4,9	16,9
Італія	12,2	8,6	18,6	60,6	4,8	11,4
Люксембург	92,9	1,2	5,6	0,3	2,4	5,9
Нідерланди	0	44,0	56,0	0	1,4	3,4
Норвегія	89,9	2,2	7,9	0	6,5	16,3
Польща	78,4	1,8	19,8	0	5,7	6,3
Португалія	21,7	33,6	44,5	0,2	2,3	6,3
Словенія	59,9	11,8	28,2	0,1	1,5	4,0

Джерело: побудовано автором

Для Європейських країн характерно значно вищий рівень перерозподілу податкових надходжень до ВРП.

Таким чином, місцеве оподаткування являє собою складний та багатогранний феномен, який відображає унікальні особливості кожної країни. Розуміння цих особливостей та порівняльний аналіз різних систем оподаткування дозволяє краще зрозуміти принципи їх функціонування та шляхи вдосконалення та запозичення.

3.2. Напрями удосконалення місцевого оподаткування

Система місцевого оподаткування в Україні потребує глибокої та системної перебудови. Це не просто чергове завдання, а й нагальна потреба, яка має стати рушієм прогресу та рушієм динамічного розвитку країни.

На шляху до євроінтеграції наша держава активно впроваджує податкові реформи, які мають наблизити вітчизняну систему оподаткування до європейських норм.

В Україні процес децентралізації податкової системи ще перебуває на початковій стадії. Необхідно внести суттєві зміни до законодавства, щоб надати місцевим органам влади більшу самостійність у питаннях оподаткування. Це дозволить їм краще відповідати на потреби своїх громад та сприятиме стимулюванню економічного розвитку на місцях.

Адаптація податкової системи до європейських стандартів несе в собі низку переваг. Це покращить інвестиційний клімат в країні, стимулюватиме економічне зростання та сприятиме створенню нових робочих місць.

Важливо зазначити, що децентралізація податкової системи не є панацеєю від усіх проблем. Вона потребує ретельного опрацювання механізмів контролю та запобігання зловживанням з боку місцевої влади. Також важливо забезпечити справедливий розподіл податкових надходжень між різними регіонами країни.

Реформа місцевого оподаткування не може бути фрагментарною. Її необхідно розробляти та впроваджувати як частину цілісної стратегії, синхронізованої з загальною політикою прискореного економічного та соціального зростання.

Для успішної реформи необхідна рішуча політична воля з боку керівництва держави. Це означає зміну принципів відносин між центральною владою та органами місцевого самоврядування.

Сьогоднішній дисбаланс на користь центру є неприпустимим і потребує негайного виправлення.

Успішна реформа потребуватиме активної участі:

Вчених: їхні знання та дослідження мають стати основою для розробки ефективних моделей місцевого оподаткування.

Економістів - їхні аналітичні здібності та практичний досвід допоможуть у прогнозуванні економічних наслідків реформи.

Політиків - їхня воля та рішучість необхідні для прийняття та реалізації необхідних законів та рішень.

Громадськості - її активна участь та підтримка реформи є запорукою її успіху.

Використання досвіду західних демократій - вивчення та адаптація позитивних здобутків інших країн може значно прискорити процес реформування.

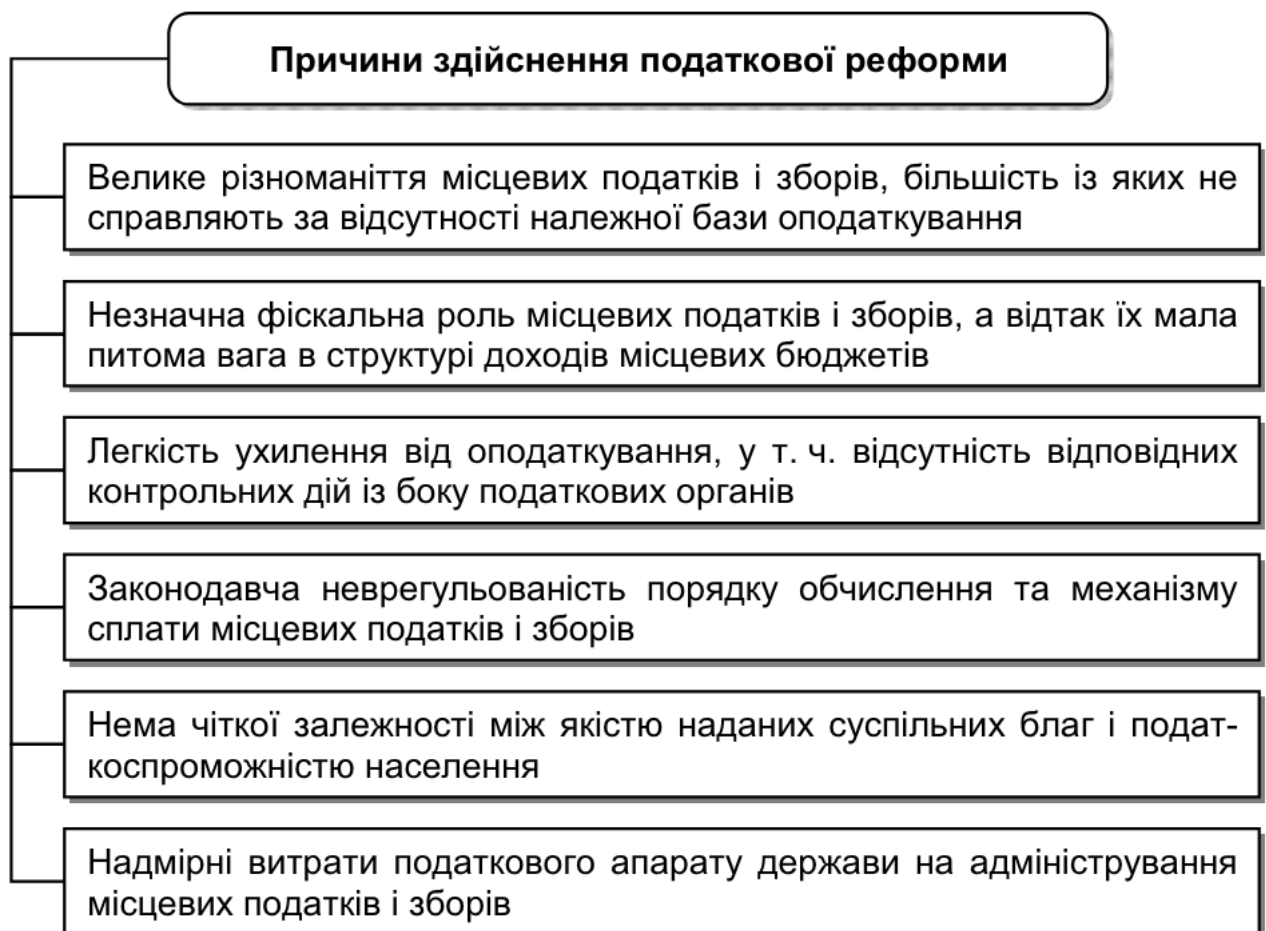

Рис. 3.2. Причини здійснення податкової реформи в Україні

Джерело: побудовано автором

Основу змін повинно скласти нове законодавство, запустивши процес реформування місцевого оподаткування. Основні причини здійснення податкової реформи наведено в рис.3.2.

На початку ХХІ ст. були зроблені започатковані основи до побудови в Україні системи місцевого оподаткування, що відповідала б світовим практикам та основним принципам оподаткування. Відзначимо розроблення та підписання:

- Хартії податкових відносин (2005 р.),
- проектів Концепції реформування податкової системи України (2005р.),
- Стратегії податкової реформи (2006 р.),
- Податкового кодексу України (2010 р.),

що започаткували першочергові спроби вдосконалення інституту місцевих податків та зборів, запустивши планомірний процес. Заслужують на увагу пропозиції що допомагають досягати оптимального рівня податкового навантаження, розширення та перегляду бази оподаткування місцевих податків та зборів, регулювання їх ставок, зміни принципів погодження та надання податкових пільг відповідно до практик країн-членів Європейського Союзу. Водночас ці документи мають і суттєві недоліки, що проявляються в недостатньому висвітленні питань, які стосуються реформування інституту місцевих податків і зборів як складової частини податкової системи держави.

Проф. Річард М. Берд (Торонтський університет, Канада) у книзі «Податкова політика та економічний розвиток» (1992 р.) зазначив і звернув увагу, що починати будь-яку податкову реформу необхідно з того, що вже є а при її реалізації слід враховувати політичні та соціальні особливості [].

Враховуючи це, слід виокремити напрямки реалізації реформи у сфері місцевого оподаткування:

— зменшення затрат на податкове адміністрування, враховуючи необхідність досягнення збалансованості між надходженнями і витратами

податкового апарату держави;

- підвищення крайніх розмірів ставок місцевих податків та зборів, що не впливають на розмір заощадження;

- збільшення кількісної бази оподаткування місцевих податків і зборів за рахунок таких платників податків і зборів, які практикують ухилення від оподаткування;

- вирівнювання умов місцевого оподаткування завдяки зменшенню податкових пільг для платників, котрі належать до соціально незахищених верств населення;

- підвищенню ефективності роботи з платниками, а також, заохочення їх до добровільної сплати місцевих податків та зборів;

- забезпечення справедливості в системі місцевого оподаткуванні з урахуванням економічних інтересів регіонів;

- спрощення процедури подання податкової звітності й впровадження її прийняття в електронному вигляді;

- впровадження елементів самооподаткування для жителів територіальних громад для фінансування соціально-побутових заходів;

- збільшення фіскальної ролі і досягнення паритету між загальнодержавними та місцевими податками та зборами.

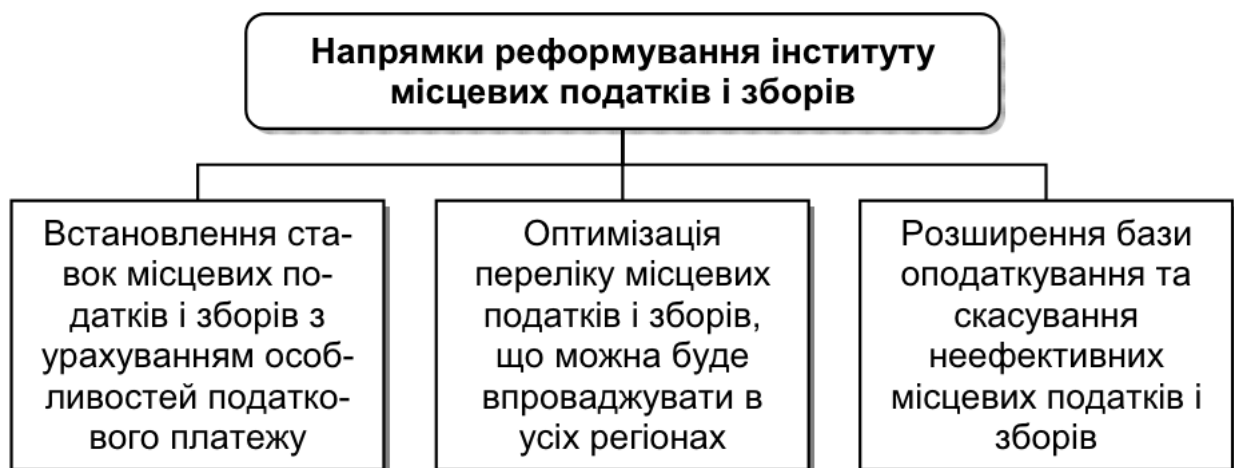

Рис. 3. 3. Напрямки реформування інституту місцевих податків і зборів в Україні

Джерело: побудовано автором

У проєкті Концепції реформування податкової системи України, ще у 2005р. окреслили ключові вектори реформування інституту місцевих податків та зборів у нашій країні (рис. 3. 3).

Тобто прослідковується чітка проєвропейські підходи, які були зазначені вище, в попередньому розділі.

Аналіз основ податкових фінансів, у т. ч. дослідження зарубіжних практик місцевого оподаткування дають змогу виділити критерії вибору місцевих податків і зборів (рис. 3.4).

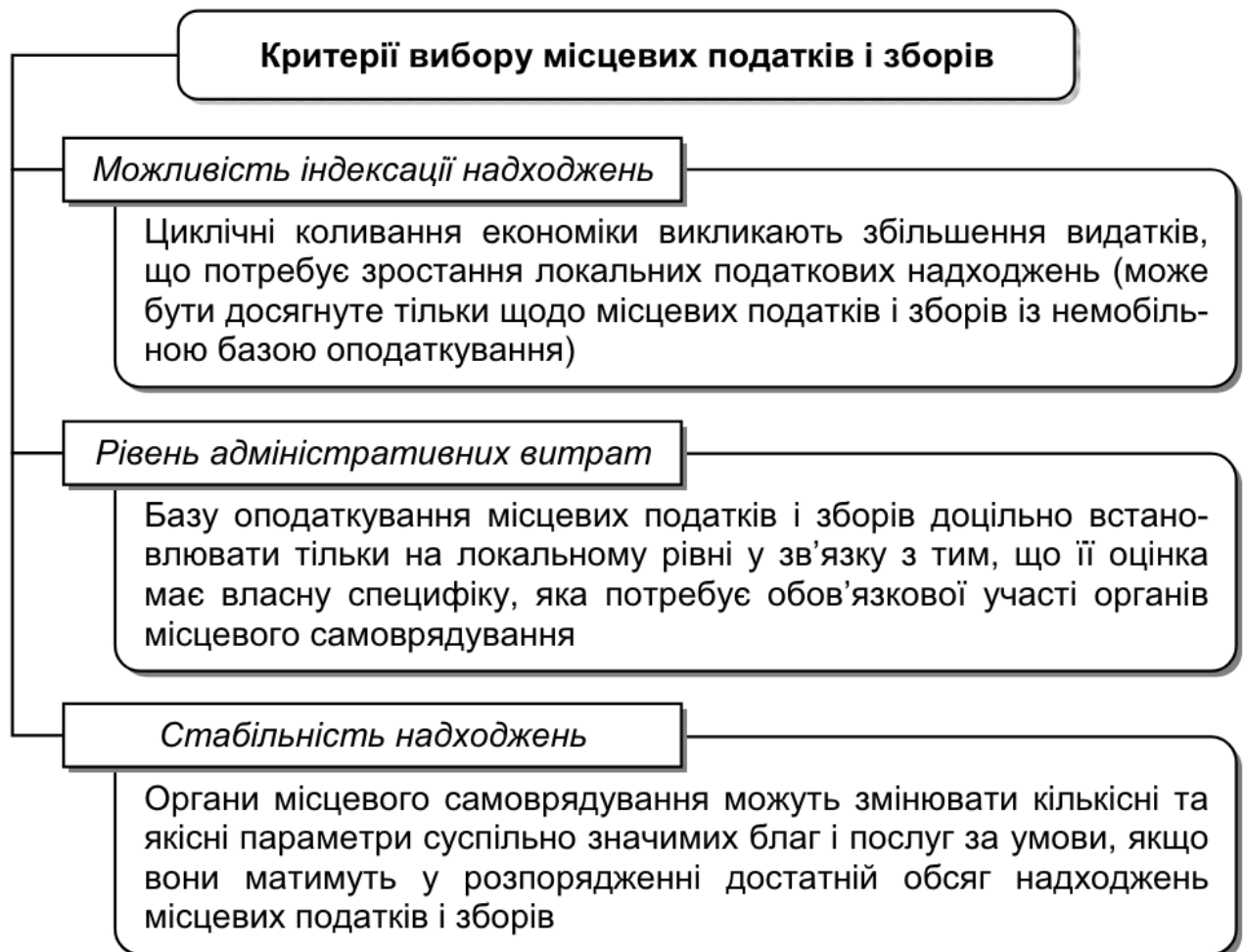

Рис. 3. 4. Критерії вибору місцевих податків та зборів

Джерело: побудовано автором

При утвордженні рішення, щодо податкового платежа який прийнятний для органів місцевого самоврядування, варто врахувати багато чинників, серед яких найважливішими є здатність податковими органами адмініструвати ці місцеві податки та збори, види локальних благ, які фінансуватимуться за

рахунок їх надходжень, а основне – рівень податкової культури в суспільстві.

Перелік платежів, які органи місцевого самоврядування можуть взяти на «озброєння», за наявності об'єктів оподаткування та/або умов, з якими пов'язане їх впровадження узагальнили:

- Ринковий збір,
- Податок з реклами,
- Збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі,
- Екологічний збір,
- Збір за видачу дозволів на будівництво
- Збір за право використання місцевої символіки.

Звичайно, йдеться не про комплексний підхід до впровадження всіх вище перерахованих місцевих податків і зборів. Робити це необхідно поступово та поетапно в контексті реформування податкової системи держави, слідкуючи і отримуючи зворотній зв'язок, потрібно збалансувати співвідношення між надходженням від загальнодержавних податкових платежів та їх місцевих аналогів на користь збільшення частки других.

Висновки до розділу 3

Як система функціонування місцевого самоврядування, так і система формування місцевих бюджетів в Україні є недосконалими. Ці дві проблеми є взаємопов'язаними: без реформування адміністративного устрою неможливо досягти ефективності функціонування системи місцевих бюджетів.

На основі досвіду ринкової трансформації країн Східної Європи виявлено необхідність проведення реформи місцевого самоврядування. Ключовим моментом цієї реформи має стати забезпечення самодостатності місцевих бюджетів. Фінансова спроможність територіальних громад є важливим критерієм виокремлення нових територіальних одиниць в ході проведення адміністративно-територіальної реформи. Територіальна громада має бути

спроможною акумулювати необхідні кошти не тільки для забезпечення життєдіяльності, але і для власного розвитку. Надання автономії місцевим органам влади у формуванні та використанні місцевих бюджетів, у тому числі у частині самостійності щодо визначення місцевих податків і зборів та інших власних доходів є ключовими та найнеобхіднішими завданнями, що потребують нагального вирішення.

ВИСНОВКИ

В Україні система оподаткування поділяється на державні та місцеві податки. Місцеві податки та збори встановлюються органами місцевого самоврядування відповідно до Податкового кодексу України. Їх сплачують юридичні та фізичні особи на території відповідних територіальних громад.

До місцевих податків належать:

Податок на майно:

- Плата за землю (земельний податок, а також орендна плата за земельні ділянки державної і комунальної власності)
- Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (житлові та нежитлові приміщення, інші об'єкти нерухомості)
- Транспортний податок (легкові автомобілі, мотоцикли, мопеди, автобуси, вантажні автомобілі тощо).

Єдиний податок:

- Для фізичних осіб-підприємців.
- Для юридичних осіб (за винятком сільськогосподарських товаровиробників).
- Для сільськогосподарських товаровиробників (спеціальна четверта група).

До місцевих зборів належать:

- Збір за місця для паркування транспортних засобів.
- Туристичний

Ставки місцевих податків та зборів встановлюються рішеннями сільських, селищних, міських рад та рад об'єднаних територіальних громад в межах граничних розмірів, визначених Податковим кодексом України.

Дослідження власних коштів місцевих бюджетів України показало, що обсяги податкових надходжень в абсолютному вираженні зростають, так як і зростає їх питома вага в структурі надходжень, проте темпи приросту незначні. Орієнтовна частка місцевих податків та зборів за період дослідження склала 1/4

від обсягу податкових надходжень, а якщо брати обсяг всіх надходжень – то і того менше (нижче 20%). Це є свідченням низької фінансової самостійності органів місцевого самоврядування, та невисокої фіскальної ефективності місцевих податків.

Зумовлено це тим, що на теперішньому етапі розвитку податкової системи України, яка знаходиться на етапі трансформації і руху в сторону децентралізації, органи місцевого самоврядування сильно сковані в плані законотворчої діяльності, робота фактично зводиться до регулювання ставок податків та зборів і контролю за їх отриманням

Достатньо сильний поштовх зростання місцевих податків та зборів відбувся у 2011 році із прийняттям нового Податкового Кодексу та 2015-2016рр., - період реформування системи перерозподілу коштів в бюджетній системі на користь місцевих бюджетів. Реформа в сфері перерозподілу податкових надходжень на користь місцевих бюджетів України, а саме: зміни складу податків та зборів, призвела до часткової збільшення ролі місцевих податків та зборів у формуванні податкових надходжень місцевих бюджетів.

Розглядаючи місцеві бюджети розвинених країн, перш за все звертає увагу їх велика ступень автономії, порівняно з Україною, яка досягається в основному за рахунок значної частки місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів. Ці особливості пов'язанні з історичними та правовими специфіками становлення місцевого оподаткування у країнах Європейського Союзу, а також прагненням місцевих органів влади до фінансової самостійності, що сприяє розвитку територіальних громад та забезпеченню необхідних соціальних послуг населенню.

Складовою частиною високого рівня незалежності органів місцевого самоврядування є застосування права податкової ініціатив, тобто в одних країнах місцеві податки і збори встановлюються місцевими органами влади за обмеження їх максимальних ставок центральною владою, в інших – місцеві органи влади наділені правом встановлення ставок податків, запроваджених законами.

Задля збільшення питомої ваги місцевих податків та зборів досягнення цієї мети розроблено такі рекомендації:

- збільшити різновиди місцевих податків та зборів, що можуть бути введені органами місцевого самоврядування на відповідній території,
- збільшити обсяг податкових повноважень щодо стягнення наявних місцевих податків та зборів,
- розширити базу оподаткування транспортним податком, що дозволить додатково отримувати фінансові ресурси до місцевих бюджет,
- відновити ринкового збору як найбільш ефективного фіскального інструмента.

Підсумовуючи вищесказане, відмітимо те, що при аналізі визначення резервів зміцнення доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків і зборів, встановлено існування значних фінансових ресурсів, щодо збільшення місцевих податків і зборів, впровадження вищевказаних рекомендацій будуть сприяти фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, а також дадуть можливість розвивати території враховуючи індивідуальну специфіку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадида М.П. Податкова база місцевого самоврядування: монографія. Ужгород. 2010. 408 с.
2. Бартчук Ю.А. Шляхи реформування системи місцевого оподаткування в Україні. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. 2011. №1(4). с.82-84.
3. Буряченко А.Є. Удосконалення фінансового механізму місцевих бюджетів / А.Є. Буряченко, М.П. Палій // *Фінанси України*. 2011. №8. С.46.
4. Бикадорова Н.О. Місцеві податки і збори як чинник ефективної діяльності місцевого самоврядування. *Науковий вісник НУБіП України*. 2010. Вип.154. с.85-91
5. Білова Н., Місцеві податки і збори по-новому: знайомимося та готуємося до сплати. *Податки та бухгалтерський облік*. 2011. №1-2. С.38-46.
6. Блажевич В. Місцеві податки і збори та їх особливості. Світовий та український досвід встановлення і справляння місцевих податків. *Підприємництво, господарство і право*. 2003.- №1. С. 95 - 99.
7. Бондарук Т.Г. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування та можливості його застосування в Україні. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2011. №1. с.56-66
8. Бондарчук Т.Г. Реформування місцевого оподаткування в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 6. С. 213–220.
9. Бучакчийська Ю. А. Роль місцевих податків і зборів у формуванні місцевих бюджетів України. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2011. № 3(15). с.133-136.
10. Бушуєв С.Д., Іванов Ю.Б., Давискіба К.В. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності: Навчальний посібник на основі науково-практичних коментарів. URL: <http://edu.minfin.gov.ua/SystemTaxation/Pages/Для-фахівців-сфери-фінансів.aspx>

11. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI
12. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2008, 2009, 2010, 2011рр.
13. Волохова І.С. Місцеві податки та збори в доходах місцевих бюджетів України: наслідки проведених реформ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. №15. С.51-54
14. Волохова М.П. Сучасний стан та напрями вдосконалення справлення місцевих податків і зборів України. *Економічні інновації*. 2014. №57. С.62- 72
15. Вишневський В.П. Місцеві податки і збори у ринковій економіці / В.П. Вишневський, В.В. Рибак // *Фінанси України*. 2007. №1. С.11-20.
16. Вишневський В.П., Веткін А.С. Оподаткування: теорія, проблеми і рішення. ДонНТУ 2006.
17. Вівчар О.Й., Порубко О.Я., Курило О.Б., Смірнова Т.О. Місцеві фінанси: Навчальний посібник. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка». 2007. 132 с. 17.
18. Ворошилов О. Туристичний збір на Закарпатті: плюси і явні мінуси. – 2011. URL: <http://zakarpatty.net.ua/Zmi/84259-Turystychnyi-zbir-na-Zakarpatti-plusy-i-iavni-minusy-->
19. Гапонюк М. А., Яцюта В. П., Буряченко А. Є., Славкова А. А. Місцеві фінанси: Навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни. К.: КНЕУ, 2002.
20. Гарванко В.І. Удосконалення механізму формування місцевих бюджетів, як фінансової основи регіону / В.І. Гарванко, Г.І. Ковальов// 2012. С.1-2
21. Герчаківський С. Місцеве оподаткування в Україні: традиції, реалії та напрями удосконалення. *Фінанси України*. 2007. №2. С.44-49.
22. Гетманцев Д. Податок на нерухомість в обмін на пільги можновладцям. – 2012. URL: <http://news.finance.ua/ua/~2/120/all/2012/02/02/267975>

23. Глухова В. І. Місцеві податки і збори як складова фінансових ресурсів регіону. *Вісник КНУ імені Михайла Остроградського*. 2011. №2(67). С. 152–155.

24. Глухова В. І. Місцеві податки та збори та їх вплив на формування фінансових ресурсів регіону. *Фінансова система України. Збірник наукових праць*. Острог: Видавництво НаУ «Острозька академія», 2006. Вип. 8, ч.1 С. 49–50. 114

25. Гнип І.П. Перспективи розвитку системи місцевих податків і зборів в Україні. – 2011.URL: <http://libfor.com/index.php?newsid=344>

26. Голованьова О. Шляхи удосконалення системи місцевого оподаткування в Україні. URL: http://taxation.lg.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=102:2010-11-13-13-38-47&catid=41:scientific-conference

27. Городецька Т.Е. Проблеми та шляхи реформування системи місцевого оподаткування в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 31. с.79-82

28. Деркач М.І. Кроки на шляху до забезпечення фінансової автономії місцевого самоврядування. URL: <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk/publish/article>

29. Деркач М. Шляхи посилення дохідної бази місцевих бюджетів України. *Аналітично-інформаційний журнал "Схід"(Спецвипуск)*. 2011. № 1(108). С. 48- 51.

30. Деркач М.І., Литвин М.В. Впровадження світового досвіду формування доходної частини місцевих бюджетів в Україні. *Економічний простір*. 2011. №49. с.61-67

31. Дмитровська В.С. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2008. Вип. IV, Т.2. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Aprer/2008_4_2/50.pdf

32. Дмитровська В.С. Місцеве оподаткування як домінуючий інструмент мобілізації доходів місцевих бюджетів. *Актуальні проблеми*

- розвитку економіки регіону.* 2009. Вип. V, Т.1. URL: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Aprer/2009_5_1/44.pdf
33. Державна казначейська служба України URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>
34. Європейська хартія місцевого самоврядування (укр/рос) від 15.10.1985 № 994_036 115
35. Єрмоліна М.Б. Проблемні аспекти оподаткування місцевими податками і зборами в Україні. – 2010. URL: http://www.rusnauka.com/5_PNW_2010/Economics/59363.doc.htm
36. Єфіменко Т.І. Податковий кодекс України як перший крок на шляху реформування вітчизняної податкової системи. *Фінанси України.* № 12. 2010. С. 3-11.
37. Закон України «Про місцеве самоврядування» від 21.05.1997 № 280/97-ВР
38. Захожай В.Б., Литвиненко Я.В., Захожай К.В., Литвиненко Р.Я. Система оподаткування та податкова політика: Навчальний посібник / За заг. ред. В.Б. Захожая та Я.В. Литвиненка. К.: Центр навчальної літератури. 2006. 468 с.
39. Звіти про виконання бюджетів АР Крим, областей, міст Києва та Севастополя (Додаток №6 до наказу Державного казначейства України) за 2008, 2009, 2010, 2011 роки
40. Ібатулліна А.В. Автономність місцевого оподаткування. *Вісник аграрної науки.* 2009. № 9. С. 81-82.
41. Ібатулліна А.В. Формування системи місцевих податків і зборів. *Науковий вісник НАУ.* 2006. Вип. 97. С. 239-244.
42. Іваненко В. Місце та роль місцевих податків і зборів у забезпеченні місцевого оподаткування. *Фінанси України.* 2005. № 4 С. 32-34.
43. Іванов Ю. Б. Податкова система : підруч. / Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий, О. М. Десятнюк. К. : Атіка, 2006.
44. Індюхова Я. Місцеві податки та збори в податковому кодексі.

Газета «Бухгалтерський тиждень», 2011. №7. С.36-39.

45. Кириленко О.П. Фінанси (Теорія та вітчизняна практика): Навч. посібник. Тернопіль: Економічна думка, 2000.- 243с.

46. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР

47. Корнієнко Т. Н. Місцеві податки і збори в Податковому кодексі України – шлях до зміцнення фінансової бази місцевих бюджетів // *Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії : Економічні науки*. 2011. № 1 (25). С. 111– 115.

48. Кравченко В. Місцеві фінанси України: Навчальний посібник. В.Кравченко. К.:Т-во «Знання», КОО, 1999. 487с.

49. Кудряшов В.П. Курс фінансів: Навч. посіб. К.: Знання, 2008. 431с.

50. Кухарець Л.В. Подушне, оброк – складові податків в Україні ХІХ століття. *Фінанси України*. 1997. № 9. С.111-114.

51. Кучерявенко М.П. Податкове право: Навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2003. 400 с.

52. Луніна І.О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України. *Фінанси України*. 2010. №10. С. 3-12.

53. Луцик. І. Р. Дефініція поняття «Місцеві податки та збори» в сучасній економічній літературі. Актуальні питання фінансової науки та практики: збірник наукових праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету, Тернопіль ЗУНУ, 2024

54. Луцик. І. Р. Фіскальна ефективність справляння місцевих податків та зборів в сучасних умовах. Актуальні питання фінансової науки та практики: збірник наукових праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету, Тернопіль ЗУНУ, 2024

55. Луцик. І. Р. Роль місцевого оподаткування в бюджеті міста. Актуальні питання фінансової науки та практики: збірник наукових праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету, Тернопіль ЗУНУ, 2024

56. Маркова Л.Г., Хмельницька В.Б. Місцеві податки і збори як чинник формування доходів місцевих бюджетів. *Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії: Економічні науки. Науково-теоретичний журнал*. 2009. №1. С.93-101. 117
57. Надьон Г.О., Харківський М.С. Перспективи розвитку системи місцевого оподаткування в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду. *Часопис економічних реформ*. 2011. № 3. с.28-33.
58. Назарович І. Місцеве оподаткування і механізм його вдосконалення // *Регіональна економіка*, 2009. №2. С. 290-295.
59. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України: в 3 т. /кол. авторів [заг. редакція, М. Я Азарова]. К.: Міністерство фінансів України, Національний університет ДПС України, 2010. URL: <http://edu.minfin.gov.ua/TaxCodex/Pages/Науково-практичнийкоментар-до-Податкового-кодексу-України.aspx>
60. Огонь Ц. Г. Доходи місцевих бюджетів та напрями їх реструктуризації. *Фінанси України*. 2009. №4. С. 3- 12.
61. Озеров І. Х. Основи фінансової науки / І. Х. Озеров. М. Типографія т-ва І. Д. Ситіна 1914. с.88
62. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2002. 240с.
63. Основні соціально-економічні показники // Статистичний бюлетень. 2012. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897
64. Парубець О.М., Прокопенко О.О., Кулінченко Є.М. Еволюція розвитку системи місцевого оподаткування в Україні. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2011. №3(52). с.287-292
65. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI станом на 15.04.2017р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
66. Пояснювальна записка про виконання бюджету міста. URL: OMR.GOV.UA
67. Письменний В.В. Місцеве оподаткування в умовах демократичних

перетворень: Автореф. дис... канд. екон. наук: спец. Т., 2008. 20 с. 118

68. Піхоцька О.М. Місцеві податки і збори у забезпеченні фінансової самостійності органів місцевого самоврядування. *Фінанси України*. 2008. №5. с. 46-49.

69. Пояснювальна записка про виконання бюджету міста. URL: <http://sfs.gov.ua/nk/>

70. Ружицька А.Є. Практика місцевого оподаткування в Україні / *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Науковий журнал*. 2010. №3. С.262-268.

71. Рішення Чернівецької міської ради від 18.07.2018 року № 3461-VII «Щодо застосування рішень Чернівецької міської ради про встановлення місцевих податків та зборів, а також надання податкових пільг»

72. Сенюк Г.А. Світовий досвід формування доходів місцевих бюджетів. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. 2011. №2(5). с.143-148

73. Сміт. А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй. А. Сміт; пер. з англ. О. Васильєва та ін.; наук. ред. Є. Литвин. К.: 2001. 594с.

74. Сошка Н. В. Суперечності та перспективи розвитку системи місцевого оподаткування в Україні. – 2011. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=783>

75. Сунцова О.О. Місцеві фінанси : Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури. 2010. 488 с.

76. Суторміна В. М. Фінанси зарубіжних корпорацій. КНЕУ. Київ. 2008.

77. Тулай О. І. Зарубіжний досвід функціонування місцевих бюджетів та можливість його імплементації у вітчизняну практику. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/knp/121/knp121_93-97.pdf.

78. Мізіна І.В. Фінансова децентралізація та її вплив на систему місцевих фінансів України. *Аспекти публічного управління*. 2016. №6-7. с.41-48

79. Фатюха Н.Г., Хуторянська І.С. Фінансово-правові засади формування місцевих бюджетів на основі місцевих податків і зборів. 2010. №33. с.104-114.
80. Фінансовий стан міст 2001-2010. К.: Асоціація міст України та громад
81. Цимбалюк І. О. Податкові надходження місцевих бюджетів. Наукові записки. Серія «Економіка». 2011. Випуск 16. С. 92–97. 119
82. Черновська М.М. Виникнення та розвиток місцевого оподаткування. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2009. №1. с.296-301.